

Verbeter de wereld, begin in Den Haag

**Verkiezingsprogramma
Gemeenteraad 2022**

**Partij voor
de Dieren**

Verbeter de wereld, begin in Den Haag!

Word je moedeloos van alle berichten over klimaatverandering, de teloorgang van biodiversiteit en de stikstofcrisis? Op korte termijn is radicale verandering nodig. Samen kunnen we het tij keren en Den Haag groener maken!

Hoe? Door de natuur te beschermen, zwerfafval aan te pakken en woningen te verduurzamen. Zo dragen we in onze stad aan zee bij aan een betere wereld. Waar auto's staan kunnen geen kinderen spelen, waar tegels liggen kunnen geen bloemen bloeien en waar prestigeprojecten gebouwd worden kunnen geen mensen wonen. Dit kan anders!

Wij maken Den Haag een fijne plek om te wonen voor mens en dier. Een inclusieve stad waar het algemeen belang het wint van commerciële belangen. De uitstoot van broeikasgassen, de woningnood en energiearmoede kunnen we samen aanpakken.

De Partij voor de Dieren bestaat dit jaar 20 jaar. We zetten ons al die tijd in voor dier, natuur en milieu. Kiezers voelen zich thuis bij onze partij. Waarom? Omdat we niet van de koehandel zijn en letterlijk geen vlieg kwaad doen.

Onze tien speerpunten voor de komende vier jaar:

1. Koester de natuur. In plaats van bomen kappen gaan we pleinen en daken vergroenen en natuurgebieden beschermen.
2. In 2030 is Den Haag klimaatneutraal. Elk gebouw gaan we isoleren en we leggen onze daken vol met zonnepanelen.
3. Dieren hebben rechten. We zorgen voor hulpbehoevende dieren en voor meer veilige losloopgebieden voor honden.
4. Meer betaalbare woningen. Huisjesmelkers en energiearmoede pakken we aan. Versteende wijken met vocht en schimmel krijgen voorrang.
5. Duurzame energie. Geen geldverslindende fossiele warmtepijp uit de Rotterdamse haven die zorgt voor bomenkap en overlast.
6. Minder afval. We gaan zwerfvuil aanpakken, plastic verminderen en meer afval scheiden.
7. Ruim baan voor fietsers, voetgangers en toegankelijk openbaar vervoer. We zorgen voor veilige fietspaden, zeker op de Grote Marktstraat.
8. In Den Haag kan iedereen zichzelf zijn. We willen een inclusieve samenleving waarin discriminatie en racisme worden aangepakt.
9. Zorg, onderwijs en cultuur zijn belangrijk voor ons welzijn. Juist nu. Hier investeren we in en maken het beschikbaar voor iedereen.
10. De gemeente wordt betrouwbaar. Nooit meer deeltjes in achterkamertjes maar plannen maken mét onze inwoners.

Of jouw stem ertoe doet op 14, 15 of 16 maart? Absoluut, alle kleine bee(s)tjes helpen. Jouw stem geeft de doorslag voor een diervriendelijk, groen en leefbaar Den Haag!

Robert Barker

Lijsttrekker Partij voor de Dieren in Den Haag

Inhoudsopgave:

1 Er is geen Planeet B	6
De biodiversiteitscrisis en klimaatcrisis samen aanpakken	7
Een betere wereld begint in Den Haag	7
Besparen, besparen, besparen: minder energiegebruik de hoogste prioriteit	8
Natuurlijk duurzame energie opwekken	9
Klimaatrechtvaardigheid	10
Goed voorbeeld doet volgen	11
2 Dieren tellen mee	14
Bescherming voor alle dieren	15
Respect en zorg voor in het wild levende dieren	16
Zorg voor huisdieren	17
Educatie en voorlichting	18
Geen vermaak ten koste van dieren	19
3 Kies voor groen	21
Koester onze natuur	22
Meer groen in de straat	23
Laat de kust met rust!	24
De gemeente geeft het groene voorbeeld	25
4 Hoogste tijd voor een andere economie	27
Welkom in de donuteconomie!	28
Geen grondstof gaat verloren	28
Afval bestaat niet	29
Lokale economie versterken	30
Stop de vervuiling!	30
Maatschappelijk verantwoord ondernemen	31
Festivals, evenementen en toerisme	31
5 Prettig en duurzaam wonen voor iedereen	34
Geen woningmarkt maar volkshuisvesting	35
Klimaatpositief, circulair en natuurinclusief	36
Durf te kiezen in de schaarse ruimte	37
6 Vervoer zonder vervuiling	40
Ruim baan voor voetgangers en fietsers	41
Goed en duurzaam openbaar vervoer	42
Minder en schonere auto's = meer ruimte en gezonde lucht!	42
7 Gezond en veilig in Den Haag	45
Gezond begint bij schoon	46
Bewegen is gezond	46
Gezond en duurzaam voedsel	47
Gezond en wel	48
Zoönosen zoals COVID-19 en Q-koorts	48
Zorg op maat	49
Verslavingen	50
Veiligheid	50

8 Iedereen doet er toe	53
Gelijke kansen voor iedereen	54
Humaan asielbeleid	55
Volwaardig meedoen voor iedereen	55
Een armoedevrij Den Haag	56
Werk in groene banen	57
9 Slimmer, wijzer, mooier	58
Goed onderwijs voor iedereen	59
Cultuur en erfgoed voor iedereen toegankelijk	60
10 Samen, eerlijk en open	64
Sterke lokale democratie	65
Transparant bestuur	66
Het recht op privacy	67

1 Er is geen planeet B

Klimaat, biodiversiteit en energie

We leven op een prachtige planeet die alles biedt wat het leven mooi maakt.

Maar door ons toedoen warmt de Aarde in rap tempo op. Door de uitstoot van broeikasgassen, het gebruik van gif en de vernietiging van natuur maakt de mensheid de Aarde onleefbaar voor mens en dier. De gevolgen daarvan zijn al dagelijks te zien. We kunnen niet op dezelfde voet door blijven gaan, ook niet als we een beetje vergroenen. Door nú radicaal andere keuzes te maken, kunnen we de klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis samen het hoofd bieden. De Partij voor de Dieren zet daarom volop in op een koersverandering. Wij kiezen voor Plan B, een plan om de planeet leefbaar te houden. Nu en in de toekomst.

De biodiversiteitscrisis en klimaatcrisis samen aanpakken

Pas als we durven te denken vanuit het meest kwetsbare – dieren, natuur en milieu – zullen we in staat zijn om de noodzakelijke veranderingen door te voeren die het mogelijk maken om te blijven leven op deze prachtige planeet. De belangrijkste maatregel om de crises te keren is het verkleinen van onze ecologische voetafdruk. Dit vraagt om een allesomvattende aanpak: één waarbij klimaatplannen gecombineerd worden met maatregelen voor behoud en herstel van biodiversiteit. Dat doen we samen met inwoners en bedrijven. Zo kunnen we genieten van meer natuur, een fijnere en schonere woonomgeving, en minder uitstoot van verkeer en landbouw. We maken van een min-min situatie een win-win situatie.

- De meeste uitstoot in Den Haag wordt veroorzaakt door het verwarmen van gebouwen. Dit pakken we aan door elk gebouw te isoleren en te voorzien van duurzame energie.
- Voor alle klimaatplannen wordt zo vroeg mogelijk in het proces een natuurtoets uitgevoerd, om kansen te benutten en bedreigingen voor aanwezige planten en dieren te voorkomen.
- Bouwplannen krijgen van de gemeente een CO₂-budget wat betekent dat er een limiet wordt gesteld aan de hoeveelheid uit te stoten broeikasgassen om zo binnen de 1,5 graad doelstelling te blijven.
- Weg met de kettingzaag! In plaats van bomen kappen gaan we bomen planten en natuurgebieden verbinden. Op die manier wordt de Stedelijke Groene Hoofdstructuur uitgebreid en er komt meer natuur in de Vlietzone.
- De gemeente beschermt bestaande bomen en plant daarnaast extra bomen om langdurig CO₂ op te vangen, het liefst in de vorm van bossen.
- De gemeente werkt niet mee aan de kunstmatige (ondergrondse) opslag van CO₂.
- De aangekondigde Omgevingswet biedt onvoldoende waarborgen voor onder andere klimaat, milieu, gezondheid, natuur en dieren. Als deze wet er toch komt moet de bescherming van kwetsbare waarden goed geborgd worden. In omgevingsvisies heeft de aanpak van de klimaat- en biodiversiteitscrises de hoogste prioriteit voor de gemeente.
- In Den Haag worden bewoners helaas te weinig betrokken bij de energietransitie. De stem van omwonenden en de belangen van natuur, dier, biodiversiteit en het klimaat worden daarom stevig verankerd in de participatieprocessen bij nieuwe ontwikkelingen.
- Den Haag pakt de regie over de energietransitie. De gemeente moet partijen bij elkaar brengen en afspraken met ze maken (bijvoorbeeld met woningcorporaties). Het eindresultaat - een klimaatneutraal Den Haag - moet daarbij altijd voor ogen worden gehouden. Den Haag wacht daarbij niet op het Rijk of de regio (de RES) om in actie te komen, maar gaat zélf aan de slag om de klimaatcrisis aan te pakken.

Een betere wereld begint in Den Haag

De beste plek om de wereld te verbeteren is dichtbij huis, in onze eigen gemeente. Den Haag kan en moet zelf veel doen, maar kan het niet alleen. De gemeente moet zich stevig gaan verzetten tegen de laksheid van de Rijksoverheid om klimaatverandering en het verlies van biodiversiteit echt aan te pakken. Tegelijkertijd worden lokaal de nodige maatregelen genomen.

- Den Haag heeft de klimaatcrisis op basis van een motie van de Partij voor de Dieren uitgeroepen. De gemeente doet echter weinig om die crisis aan te pakken. Er komt een ambitieus klimaatplan met bijbehorend budget. Er komen concrete, afrekenbare tussendoelen en snelle bijstelling als die doelen niet gehaald dreigen te worden. Ook wordt er een biodiversiteitsherstelplan opgesteld.
- Uiterlijk in 2030 is Den Haag klimaatneutraal en zet in op herstel van biodiversiteit en behouden, beschermen en uitbreiden van robuuste en verbonden natuur.
- Er komt een wethouder voor Klimaat & Biodiversiteit.
- Al het beleid wordt getoetst op duurzaamheid in een duurzaamheidsparagraaf, waarin de gevolgen voor dieren, natuur, milieu en klimaat staan omschreven.
- De gemeente heeft deskundige werknemers in dienst op het gebied van klimaat, dierenwelzijn, milieu, natuur, maatschappelijk verantwoord inkopen en biodiversiteit. Deze kennis wordt actief gedeeld met partners en netwerken van de gemeente.
- Den Haag eist scherpere wettelijke maatregelen van het Rijk, waaronder strengere uitstooteisen voor bedrijven en natuurinclusieve en energiepositieve nieuwbouw. Gemeenten moeten meer mogelijkheden krijgen om vervuilende bedrijven aan te pakken en te weren.
- De gemeente moet inwoners veel actiever informeren over haar aanpak van de klimaatcrisis. Inwoners en bedrijven worden ontzorgd met een energiemenukaart per woning en met collectieve inkoopacties, bijvoorbeeld voor zonnepanelen.
- De stichting Duurzaam Den Haag wordt een echt expertisecentrum Biodiversiteit en Duurzaamheid, waar inwoners en bedrijven gratis, onafhankelijk advies kunnen vragen. Ook bedrijven moeten grootschalig verduurzamen en dat wordt gestimuleerd door de bestaande duurzaamheidskringen uit te bouwen.
- Den Haag heeft medewerkers beschikbaar die huurders ondersteunen bij het laten aanbrengen van energiebesparende maatregelen, dit in overleg met de verhuurder of desnoods met tussenkomst van de huurcommissie. Woningeigenaren, VvE's en bedrijven kunnen via de website/loket van gemeente worden verwezen naar energieadviseurs in de regio.
- Een team van deskundige en inspirerende klimaatcoaches staat klaar om inwoners en bedrijven te informeren, te enthousiasmeren en te helpen bij verduurzaming. Zij verstrekken gratis energiescans en meten de ecologische voetafdruk van inwoners en bedrijven. De huidige (energie-)coaches kunnen ingezet worden als aanjager van de energietransitie. Hun bekendheid wordt verbeterd, zodat meer bewoners hen weten te vinden.
- De gemeente betreft inwoners nog te weinig bij de energietransitie. Dit terwijl iedere wijk een eigen karakter en specifieke uitdagingen heeft. Daarom maakt de gemeente in samenwerking met inwoners en relevante partners per wijk een concreet transitieplan. Daarin staan plannen voor energiebesparing en de opwekking en opslag van duurzame energie en warmte. Tegelijkertijd wordt gekeken hoe de biodiversiteit van de buurt verbeterd kan worden.
- De transitie naar een klimaatneutraal Den Haag in 2030 geven we samen vorm. De gemeente stelt een, geloot en representatief voor inwoners van de gemeente, burgerberaad in waarbij inwoners, met ondersteuning van experts en creatievelingen, het gemeentebestuur adviseren over het klimaatbeleid. Deelnemers worden hiervoor zeer billijk betaald.

Besparen, besparen, besparen: minder energiegebruik de hoogste prioriteit

Wat je niet gebruikt, hoeft je ook niet op te wekken. Daarom moet energiebesparing een veel

grotere rol spelen in het duurzaamheidsbeleid van Den Haag. Naast technische aanpassingen, zoals betere isolatie, warmtepompen en LED-verlichting, kiezen we ervoor om bepaalde dingen niet of minder te gaan doen. Er is in ons dichtbevolkte land bijvoorbeeld geen ruimte om onbepaald energielurpers zoals datacenters en de kunstmestindustrie toe te staan. Daarbij zijn veel woningen in Den Haag slecht geïsoleerd waardoor onnodig veel gas wordt gebruikt om ze te verwarmen.

- In 2030 gebruiken huishoudens, bedrijven en organisaties in Den Haag ten minste 65% minder energie dan in 1990. De gemeente stelt hiertoe een ambitieus Actieplan Besparen op met concrete en controleerbare tussendoelen.
- Alle gebouwen met verwarming worden goed geïsoleerd. De gemeente zet vol in op voorlichting over en (waar nodig) financiële ondersteuning van natuurinclusieve woningisolatie. Daarnaast komt er tevens meer voorlichting over – en eventueel subsidie voor – het koelen van woningen en kantoren door middel van groene daken, groene gevels en zonwering.
- Den Haag pakt samen met lokale ondernemers energieverspilling aan, zoals lichtvervuiling, niet-duurzame terrasverwarming en open winkeldeuren in de winter. Duurzame alternatieven worden gepromoot.
- De gemeente gaat strenger optreden tegen vervuilende en energieslurende bedrijven. Dit doen we door via de Omgevingsdienst Haaglanden streng te handhaven, waaronder de energiebesparingsplicht van bedrijven in deze wet.
- Met bedrijven die zich willen vestigen of uitbreiden, maken we stevige afspraken die verder gaan dan de geldende wettelijke verplichtingen, zoals zon op dak en isolatie. Bedrijven die meer willen doen dan de wettelijke verplichtingen, kunnen op steun van de gemeente rekenen.
- Bedrijven met een grote broeikasgasuitstoot, zoals olie- en gasbedrijven, worden geweerd uit de gemeente. Voor duurzame bedrijven leggen we de groene looper uit.
- Rotterdam The Hague Airport moet dicht. De luchtvaart is een grote bron van luchtverontreiniging en geluidsoverlast. De ruimte die vrijkomt door Rotterdam The Hague Airport te sluiten, kan worden gebruikt voor woningbouw en natuur.
- Den Haag blijft subsidie geven voor het isoleren van daken en vloeren, en stimuleert via een fonds huishoudens om energie te besparen en duurzame energie te gaan gebruiken.
- Den Haag is een stad met veel VvE's. Door deze actief te benaderen zorgen we ervoor dat ze in hun gebouwen investeren en deze verduurzamen.

Natuurlijk duurzame energie opwekken

Onze energie gaan we duurzaam opwekken, dichtbij huis en met respect voor mens, dier en natuur. Omdat ruimte schaars is en er al gauw conflicten ontstaan, is de opwekking van energie op bepaalde plekken ongewenst. Wij zetten vol in op fossielvrije energie uit zon en wind, daar waar het kan. Wij hanteren strikte eisen voor duurzaamheid en veiligheid om te bepalen welke vormen van energie-opwek duurzaam en veilig zijn en welke niet.

- Den Haag heeft ontzettend veel dakoppervlakte en zo een groot potentieel voor groene energie. Zonnepanelen en groen worden de norm op daken, gevels, geluidswallen en boven parkeerplaatsen, behalve op monumentale en beeldbepalende panden. Indien particulieren, VvE's, woningcorporaties en bedrijven dit zelf niet doen, investeert de gemeente hierin door samenwerking met een lokale energiecoöperatie of een gemeentelijk energie-investeringsbedrijf.
- Daken van de gemeente en van woningcorporaties worden ook beschikbaar gesteld voor lokale duurzame initiatieven.
- Er komen geen zonneparken in, en aangrenzend aan, de natuur. Voor de aanleg van zonnepanelen wordt gebruik gemaakt van een zonneladder, die de volgorde bepaalt

van aanleg. Landbouwgrond is bedoeld voor plantaardige voedselproductie en natuurontwikkeling, niet voor zonneweides.

- Alle nieuwe panden worden energiepositief en wekken meer energie op dan ze gebruiken.
- Er wordt niet geïnvesteerd in warmtenetten die gevoed worden door restwarmte uit de fossiele industrie, bio-industrie of biomassacentrales. We gebruiken duurzame lagetemperatuurbronnen om woningen en andere gebouwen te verwarmen. Naast warmtepompen wordt er geïnvesteerd in warmte- en koudeopslag, bodemwarmte, en warmte uit water (aquathermie) of zout (warmtebatterij). Vanzelfsprekend enkel als het veilig kan en het geen ecologische verstoring veroorzaakt.
- De Partij voor de Dieren is tegen de aanleg van de Leiding door het Midden (WarmtelinQ), waarmee restwarmte uit de Rotterdamse Haven wordt gebruikt om Haagse woningen en bedrijven te verwarmen. De aanleg zal leiden tot veel bomenkap en overlast voor omwonenden. Bovendien zorgt WarmtelinQ ervoor dat Den Haag nog decennia vastzit aan fossiele warmte. Wij willen schone energie in Den Haag.
- Den Haag stimuleert windenergie op locaties waar mensen, dieren en natuur er geen of weinig hinder van ondervinden, bijvoorbeeld langs snelwegen en op industrieterreinen. Er komen geen windturbines in natuurgebieden en in gebieden met kwetsbare vogel- of vleermuispopulaties. Aangezien Den Haag dichtbevolkt is, zijn er niet veel locaties die hieraan voldoen; wel is er ruimte op zee.
- Windturbines worden aangelegd met alle mogelijke en voor de locatie relevante maatregelen om slachtoffers onder vogels en vleermuizen zoveel mogelijk te voorkomen, zoals een stilstandvoorziening en een zwarte wijk.
- Windturbines en zonnepanelen zijn zo duurzaam mogelijk geproduceerd, met zo veel als mogelijk gerecyclede materialen en van duurzame (lokale) leveranciers.
- Bomen verbranden in een biomassacentrale is geen oplossing voor het energievraagstuk. Kostbare natuur kappen om te verbranden is niet duurzaam, integendeel. We staan de verbranding van hout voor warmte en elektriciteit daarom niet toe. Voor andere vormen van biomassa komen strenge duurzaamheidscriteria.
- Aardwarmte of geothermie kan in bepaalde gevallen een bron van duurzame warmte zijn maar ook hier gelden de zorgvuldigheidsnormen voor mens, dier en natuur en het voorzorgsbeginsel.
- Er is grote behoefte aan praktisch geschoolde vaklieden om de energietransitie mogelijk te maken. Den Haag werkt samen met het lokale MBO om omscholingstrajecten te ontwerpen en promoten.
- In Den Haag zijn verschillende mogelijkheden voor aardwarmte. De gemeente zet naast het openen van de aardwarmtecentrale aan de Leyweg ook in op andere centrales, bijvoorbeeld in Ypenburg.
- De gemeente stimuleert lokale duurzame initiatieven en geeft die voorrang op een warmtenet. Op gemeentelijke grond, bijvoorbeeld ondergronds of op gebouwen, geeft de gemeente volop ruimte aan deze initiatieven.
- Lokale initiatieven om te verduurzamen, zoals die succesvol worden geïnitieerd door bewoners in de Vruchtenbuurt, het Zeeheldenkwartier, het Regentessekwartier en het Statenkwartier, worden verder gefaciliteerd. De gemeente zorgt ervoor dat ook in andere wijken bewonersinitiatieven van de grond komen.

Klimaatrechtvaardigheid

De lusten en de lasten van de energietransitie gaan we eerlijk verdelen: de grootste vervuilers betalen de zwaarste lasten. Lagere inkomens krijgen de nodige ondersteuning. Inwoners profiteren mee van de opwek van duurzame energie en zijn een belangrijke gesprekspartner in de planvorming.

- De gemeente stimuleert verduurzaming van woningen, juist in wijken met veel lagere inkomens waar de hoge energieprijzen extra hard aankomen. Met name inwoners in

Schilderswijk, Moerwijk, Transvaal, Laak, Mariahoeve en Zuidwest moeten geholpen worden om de energiearmoede tegen te gaan.

- Verhuurders worden aangemoedigd hun huizen te verduurzamen. De gemeente ondersteunt ook huurders die hierin willen investeren. Op de vele daken van de sociale huurwoningen komen zonnepanelen, zodat de huurders profiteren van een lagere energierekening.
- Het principe “de vervuiler betaalt” wordt grondslag voor gemeentelijke heffingen, onder andere indien mogelijk bij de afvalstoffenheffing. Inwoners die minder afval aanbieden hebben lagere kosten. Ook komt er een groene heffingskorting op de onroerendezaakbelasting, zodat het financieel aantrekkelijker wordt om een huis of bedrijfspand te verduurzamen.
- Den Haag heeft een lage onroerendzakenbelasting. Om de energietransitie rechtvaardig te laten plaatsvinden wordt de onroerendzakenbelasting verhoogd. Zo kan geïnvesteerd worden in het verduurzamen van de huizen met de slechtste energielabels.
- Steeds meer inwoners hebben te maken met energiearmoede. Door hoge energiekosten en een laag inkomen hebben ze geen geld om energiemaatregelen te kunnen nemen. Deze inwoners krijgen ondersteuning van de gemeente.
- Initiatieven voor duurzame opwek zijn voor ten minste 50% lokaal eigendom, zodat omwonenden delen in de opbrengsten en een stem hebben in hoe en waar de energie wordt opgewekt.
- Den Haag zet zich pro-actief in om ondervertegenwoordigde groepen uit de samenleving, zoals jongeren, mensen met een migratieachtergrond en laaggeletterde mensen, beter te betrekken in het participatieproces van de energietransitie.
- Subsidies komen nu vooral terecht bij de rijke wijken, terwijl armere wijken deze subsidies beter kunnen gebruiken. Den Haag benadert daarom actief huizenbezitters in arme wijken met aangepaste subsidieregelingen.

Goed voorbeeld doet volgen

De gemeente laat zelf zien hoe je duurzaam wordt en inspireert zo inwoners en bedrijven.

- Elk jaar verkleint de gemeente haar ecologische voetafdruk, onder andere door minder energie te gebruiken en door plantaardig voedsel te serveren.
- Bij de aanbesteding en inkoop van producten en diensten en bij het verlenen van subsidies worden harde duurzaamheidscriteria gesteld over bijvoorbeeld CO₂-uitstoot, biodiversiteit, gifgebruik, dierenwelzijn, Fairtrade handel, goede arbeidsomstandigheden en circulaire en lokale economie. Hierover wordt jaarlijks gerapporteerd.
- Gemeentelijke gebouwen zijn uiterlijk 2030 klimaatneutraal, natuurinclusief en fossielvrij. Dankzij de Partij voor de Dieren zijn de afgelopen jaren meer dan vijftig gebouwen verduurzaamd, maar nog honderden gemeentelijke gebouwen moeten worden aangepakt.
- Alle daken van gemeentelijke gebouwen moeten vol komen te liggen met zonnepanelen of groen zijn. De gemeente geeft zo het goede voorbeeld.
- Medewerkers van de gemeente, inclusief de raad en het college, worden gestimuleerd om op de fiets of met het openbaar vervoer naar het werk te komen of thuis te werken. Dankzij de Partij voor de Dieren wordt voor zakelijke reizen tot 8 uur niet meer gevlogen, maar de trein genomen.
- Den Haag stimuleert dat iedere ambtenaar voor wie dat gezien de werkzaamheden mogelijk is, in ieder geval 40% van de arbeidstijd thuis werkt. De gemeente zet zich daarbij in om ambtenaren die wél op kantoor verschijnen te clusteren, zodat minder ruimtes bezet worden en het energieverbruik in gemeentelijk vastgoed omlaag kan.

- De gemeente is transparant over haar CO₂-uitstoot en -besparing van haar eigen gemeentelijke organisatie en van alle activiteiten van huishoudens, bedrijven, organisaties etc. op haar grondgebied gezamenlijk en rapporteert de vooruitgang jaarlijks in een duidelijke, feitelijke en openbare CO₂-boekhouding.
- De gemeente gaat investeren in een gemeentelijk klimaatfonds. Inwoners en bedrijven kunnen eenvoudig klimaatmaatregelen treffen, die betaald worden uit het fonds. De kosten worden dus voorgefinancierd en indien nodig gesubsidieerd. Het fonds wordt revolverend: terugbetaalde leningen (bijvoorbeeld uit lagere energielasten) worden opnieuw geïnvesteerd.
- De gemeente wordt fossielvrij.
- Den Haag verbreekt de (financiële) banden met fossiele bedrijven en spoort andere organisaties aan om hetzelfde te doen.
- Den Haag verbiedt fossiele reclame in de openbare ruimte.
- Den Haag sluit zich aan bij de actie 'fossielvrije pensioenbeleggingen' voor zijn ambtenaren.
- De gemeente stelt bij haar inkoopbeleid en subsidiebeleid criteria om plastic gebruik te voorkomen. Per 2025 gebruikt de gemeente geen plastic meer in de gemeentelijke organisatie.

2 Dieren tellen mee

Dierenrechten en dierenwelzijn

In Den Haag wonen meer dieren dan mensen, maar toch worden zij vaak vergeten in gemeentelijke plannen of beleid of komen ze er bekaaid van af. De Partij voor de Dieren wil dat ook dieren hier een fijne plek hebben om te leven, of dat nu in het wild is of bij mensen thuis. Want de mate van beschaving van een samenleving valt af te meten aan de wijze waarop ze omgaat met dieren.

Bescherming voor alle dieren

Den Haag is medeverantwoordelijk voor de bescherming van alle dieren binnen zijn gemeentegrenzen: huisdieren, landbouwdieren, en in het wild levende dieren. De opvang van zwerfdieren is bovendien een wettelijke taak van de gemeente. Veel dierenopvangcentra in Den Haag, zoals de Dierenambulance Den Haag en omgeving, het Haags Dierencentrum, het Knagertje, het Knaaghof, de Egelopvang, Vogelopvang De Wulp en Vereniging Kattenzorg, verrichten belangrijk werk en hebben soms moeite om het hoofd financieel boven water te houden. Nog te vaak worden belangen van dieren niet goed meegewogen in beslissingen van de gemeente. Den Haag moet juist een voortrekkersrol spelen bij de bewustwording over en gedragsverandering in de omgang met dieren.

- Den Haag zorgt voor een vooruitstrevend beleid gericht op dierenrechten en dierenwelzijn dat wordt vastgelegd in een dierenwelzijnsnota waarbij jaarlijks over de voortgang wordt gerapporteerd. Dierenrechten en dierenwelzijn worden standaardonderdelen bij alle beleidsterreinen: van bouwplannen tot zorg en van financiën tot onderwijs.
- Den Haag zorgt voor een passend budget voor de opvang van zwerfdieren, voor het vervoer en de opvang van in het wild levende dieren die ziek of gewond zijn, en voor de uitvoering van het eigen dierenwelzijnsbeleid. Dankzij de Partij voor de Dieren is er de afgelopen tijd budget bijgekomen, onder meer voor de opvang van gewond geraakte in het wild levende dieren, maar meer middelen zijn nodig. Op plekken waarvan bekend is dat er vaak dieren zoals kippen en konijnen worden gedumpt, plaatst de gemeente borden die dit ontmoedigen en diervriendelijke oplossingen aandragen.
- De handhaving op dierenwelzijn en de signalering van dierenmishandeling en -verwaarlozing worden verbeterd. Dat doen we onder andere door het stimuleren van een goede samenwerking tussen gemeentelijke toezichthouders, hulpverleners, dierenartsen, de dierenambulance, de politie, de omgevingsdienst en de brandweer.
- Bij (uit de hand gelopen) demonstraties zet de gemeente helaas vaak politiepaarden en politiehonden in. Wij willen daar vanaf. Daarnaast faciliteert de gemeente niet meer de Haagse trainingscentra zoals trainingscentrum De Levende Have. De gemeente moet samen met de politie alternatieven zoeken die de inzet van politiedieren kunnen vervangen.
- Toezicht, handhaving en vervolging bij dierenrechten-, natuur- en milieuzaken staat standaard op de agenda in het driehoeksoverleg tussen de burgemeester, het Openbaar Ministerie en de politie.
- De gemeente consulteert bij vragen of problemen rond dierenrechten altijd een dierenrechtenorganisatie of dierenwelzijnsorganisatie.
- Den Haag geeft geen vergunningen af voor de vestiging of uitbreiding van organisaties die gebruik maken van proefdieren. Bestaande organisaties die proefdieren gebruiken worden gestimuleerd om over te schakelen naar proefdiervrije alternatieven.
- Den Haag geeft het goede voorbeeld door in de eigen organisatie te kiezen voor plantaardige catering en diervrijvrije producten.
- Vuurwerk is slecht voor het milieu, voor de natuur, gevaarlijk voor (de gezondheid van) mens en dier. Zolang er nog geen landelijk verbod is op het afsteken van consumentenvuurwerk stelt Den Haag een eigen verbod in.
- Den Haag stelt strikte dierenwelzijnseisen aan organisaties die schapen, geiten of runderen inzetten voor begrazing. Bij grote drukte in de natuurgebieden moeten de grote grazers in het Westduinpark naar mensvrije zones overgebracht worden om tot rust te kunnen komen.
- Het dierenwelzijn van de herten op de Koekamp moet voorop staan, bijvoorbeeld door te zorgen dat de herten voldoende ruimte hebben en te voorkomen dat er vervuiling is in hun leefomgeving.

- Den Haag huist meerdere paardenstallen en maneges. De gemeente gaat in gesprek met de eigenaren over het welzijn van de paarden. Hierbij moet het natuurlijk gedrag van paarden leidend zijn.

Respect en zorg voor in het wild levende dieren

Den Haag is niet alleen verantwoordelijk voor zijn inwoners, maar ook voor de in het wild levende dieren. Toch wordt hun leefgebied ingeperkt en worden ze verjaagd of bejaagd. Jagers en vissers verstoren het evenwicht in de natuur en veroorzaken dierenleed. De Partij voor de Dieren wil dat in het wild levende dieren met rust gelaten worden en de mogelijkheid hebben om in vrijheid te leven.

- Haagse grachten moeten weer plekken worden waar dieren graag zwemmen, badderen en naar voedsel kunnen zoeken. Dat kan door de grachten schoon te maken, watertuinen aan te leggen en de kades diervriendelijk te maken. Ook bekijken we of in het verleden gedempte grachten weer gracht kunnen worden, zoals aan het Piet Heinplein gebeurt.
- Den Haag verbiedt de jacht op zijn gronden en ontmoedigt het op plaatsen waar het geen eigenaar van is. Om illegale jacht en stroperij aan te pakken worden de regels streng gehandhaafd.
- Hengelen wordt niet langer toegestaan.
- Het verbod op staandwantsvissen dat nu geldt bij de boulevard gaat gelden voor de gehele kustlijn.
- De gemeente zorgt voor het verbinden en uitbreiden van leefgebieden van in het wild levende dieren. Bij drukke wegen zorgt de gemeente voor de aanleg van groenstroken, veilige oversteekplaatsen voor dieren en gaat maximum snelheid omlaag.
- Het leefgebied van dieren in het Haagse Bos wordt vergroot door het overkluizen van de Utrechtsebaan en versmallen en vergroenen van de Laan van NOI en de Benoordenhoutseweg. Ook wordt het Westbroekpark beter met de Scheveningse Bosjes verbonden door overkluizing van de Teldersweg. Ook de Nieboerweg, de President Kennedylaan, de Van Alkemadeaan en de Machiel Vrijenhoeklaan vormen belangrijke barrières voor dieren en worden anders ingericht.
- Den Haag richt de openbare ruimte natuurinclusief in, bijvoorbeeld door aangepast maaibeeld, lokale watertappunten, het plaatsen van vleermuiskasten en vleermuisvriendelijke verlichting, nestgelegenheden voor vogels, insectenhôtels, amfibievriendelijk ingerichte straten en putten, en de aanplant van voldoende voedsel- en waardplanten. Bij elke ingreep of herinrichting van de ruimte wordt rekening gehouden met de klimaatopgave en het versterken van de biodiversiteit.
- Nieuw Waldeck heeft een succesvolle proef uitgevoerd met duurzame (biobased) verkeers- en straatnaamborden met aan de achterkant vogelhuisjes of een insectenhotel. Dit verdient navolging in andere plekken in Den Haag.
- Den Haag informeert en stimuleert burgers om zelf egelsnelwegen te realiseren door een gat in hun erfafscheiding te maken waardoor egels vrij in en uit de tuinen kunnen lopen.
- Oevers worden natuurlijk aangelegd. Als dat niet mogelijk is worden bij kades en oevers voorzieningen getroffen zodat te water geraakte dieren een kans hebben om aan de kant te komen, zoals trapjes, vlonders of touwen. Door de inzet van de Partij voor de Dieren zijn deze voorzieningen inmiddels op verschillende plaatsen te vinden, maar er zijn er meer nodig.
- Kunstmatige verlichting en geluidsoverlast verstoren het bioritme van mens en dier. Daarom is Den Haag uiterst terughoudend bij het verlichten van parken en natuurgebieden en bij het aanhouden van verlichting in gebouwen. Indien verlichting echt noodzakelijk is, kiest Den Haag voor de meest diervriendelijke optie en het

beschermen van de rust in natuurgebieden, bijvoorbeeld door de verlichting bij het Westduinpark en de felle verlichting in Mariahoeve bij de nabijgelegen ecologische zone te dimmen.

- Den Haag zet in op het voorkómen van overlast door in het wild levende dieren. Daarom worden bijvoorbeeld nestkasten geplaatst om de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups aan te trekken, zorgt de gemeente voor gevarieerde aanplant van groen, komt er een voederverbod in de openbare ruimte en worden er, waar nodig, rasters geplaatst om dieren te weren bij wegen en in de bebouwde kom. Klemmen, vallen en andere vang- of dodingsmethoden worden niet langer gebruikt.
- Den Haag heeft een aanpak voor de preventie van dierziekten en werkt samen met andere overheden en deskundigen om de verspreiding van dierziekten te voorkomen en past het verzorgsbeginsel toe.
- Den Haag ontmoedigt het gebruik van gif en bestrijdingsmiddelen door bedrijven en inwoners, omdat het gebruik ervan een zeer negatieve impact heeft op de natuur, de biodiversiteit en het welzijn van dieren. Ook het gebruik van nematoden of bacteriepreparaten wordt ontmoedigd, aangezien ook nematoden en bacteriepreparaten een negatieve impact hebben op vlinders en andere insecten.

Zorg voor huisdieren

In bijna de helft van de huishoudens is een huisdier een belangrijk onderdeel van het gezin. De meeste huisdieren worden prima verzorgd, maar soms ontbreekt het mensen aan kennis over goede huisvesting of het natuurlijke gedrag van hun huisdieren, of raken mensen in financiële problemen waardoor zij minder goed in staat zijn om voor hun huisdier te zorgen. Ook worden nog te vaak huisdieren aangeschaft zonder er goed over na te denken. Alleen al in Den Haag belanden elk jaar duizenden huisdieren in het asiel. De Partij voor de Dieren vindt dat Den Haag een gedegen huisdierenbeleid moet voeren.

- Je hond moet je veilig kunnen uitlaten. Hondenuitlaatgebieden naast drukke wegen en trambanen moeten veilig en omheind worden, te beginnen bij gevaarlijke locaties als de Ferrandweg, de President Kennedylaan, de van Alkemadeaan en de Machiel Vrijenhoeklaan.
- Den Haag moedigt dierenwinkels en andere tuinentra aan om te stoppen met de verkoop van dieren. Klanten worden eventueel doorverwezen naar een opvangcentrum in de buurt om een dier te adopteren.
- Den Haag zorgt voor gedumpte dieren en werkt samen met dierenopvangcentra aan herplaatsing.
- Den Haag ondersteunt mensen met een krappe beurs met een tegemoetkoming bij noodzakelijke dierenartskosten, waaronder castratie en chippen. Ook steunt de gemeente initiatieven als een dierenvoedselbank en een huisdierenopvang voor mensen die tijdelijk niet voor hun huisdier kunnen zorgen door opname in een zorginstelling of gevangenis.
- Er komen binnen de bebouwde kom voldoende veilige uitlaatplekken en loslooplegebieden voor honden. Bij het aanwijzen van locaties wordt rekening gehouden met natuurwaarden van het gebied. Waar honden een gevaar vormen voor het welzijn van in het wild levende dieren, zoals broedvogels of zeehonden, worden geen loslooplekken toegestaan.
- Den Haag heft geen hondenbelasting meer.
- Er komt een chipplicht voor katten, zodra dit wettelijk mogelijk is. Zwerfdieren kunnen dan makkelijker worden geïdentificeerd. Den Haag ondersteunt projecten waarbij verwilderde katten worden gevangen, gecastreerd of gesteriliseerd en teruggeplaatst, zoals de projecten van stichting zwerfkatt en kattenzorg
- Den Haag is uiterst alert op signalen van mogelijke malafide puppyhandelaren of broedfokkers en komt onmiddellijk tegen dit soort praktijken in actie.

Educatie en voorlichting

Goede zorg voor dieren begint met de juiste kennis over verzorging, aanschaf, huisvesting en het natuurlijke gedrag van dieren. Daarom wil de Partij voor de Dieren dat Den Haag zijn inwoners actief informeert.

- Den Haag geeft duidelijke informatie over de aanschaf, omgang, verzorging en huisvesting van huisdieren. Dit gebeurt bijvoorbeeld via de gemeentelijke website, in buurthuizen en via voorlichtingsprogramma's op scholen.
- Bestaande informatie over dierenwelzijn wordt gebundeld in een app, zodat die informatie makkelijk op te zoeken én te delen is door de bewoners van Den Haag. Deze app wordt bij de huisdiereninformatiepunten onder de aandacht gebracht.
- De 14 huisdiereninformatiepunten die Den Haag kent, worden uitgebreid. Deze punten zijn van belang, omdat zij inwoners kunnen informeren over verantwoorde aanschaf van een huisdier.
- Den Haag geeft voorlichting over de waarde van in het wild levende dieren en over hun natuurlijke gedrag. Zo adviseert de gemeente inwoners actief over diverse manieren om de overlast die mensen ervaren met meeuwen te beperken. Daarbij kan gedacht worden aan het aanpassen van daken, het gratis beschikbaar stellen van extra stevige gele vuilniszakken en het niet voeren van de meeuwen. Wij zijn tegen het insmeren van meeuweneieren met olie, waardoor de kuikens stikken.
- Op plekken waar mensen overlast van ratten ervaren wordt een voerverbod ingesteld.
- In Den Haag worden er steeds vaker in het wild levende zeehonden gesignaleerd op drukbezochte stranden zoals het Zuiderstrand. De gemeente informeert mensen met borden om afstand te houden en hun honden hier aan de lijn te houden.
- De gemeente informeert inwoners actief over de rol van de veehouderij in de klimaat- en biodiversiteitscrisis.
- Er komt een hitteplan voor gehouden dieren met maatregelen om hittestress te voorkomen. Ook worden het vervoer en de opvang van dieren opgenomen in de rampenplannen van de gemeente.
- Het welzijn van dieren in stadsboerderijen is soms slecht. Er wordt veel gefokt om in het voorjaar jonge dieren te hebben, waar publiek op af komt. Den Haag stelt hoge eisen aan het welzijn van dieren op stadsboerderijen, die moeten voldoen aan het Keurmerk Diervriendelijke Kinderboerderijen. Dit keurmerk bepaalt onder andere dat dieren hun natuurlijke gedrag moeten kunnen vertonen, dat er niet gefokt mag worden en dat de dieren niet naar de slacht mogen worden afgevoerd.

Geen vermaak ten koste van dieren

Dieren zijn levende wezens, geen hebbedingen of productiemiddelen. De Partij voor de Dieren wil dat er een einde komt aan het gebruik en doden van dieren omwille van vermaak, traditie of mode.

- Evenementen waarbij dieren worden verkocht of tentoongesteld, zoals mobiele kinderboerderijen, paarden en pony's op kermissen, en vogelshows, worden verboden zodra dit wettelijk mogelijk is. Tot die tijd voert Den Haag een ontmoedigingsbeleid met een vergunningsplicht. Dankzij de inzet van de Partij voor de Dieren faciliteert, subsidieert of organiseert de gemeente ondertussen geen evenementen met dieren meer.
- Dieronvriendelijk vermaak zoals shows en evenementen met papegaaien, reptielen, katten of honden worden verboden.
- Voor dieronvriendelijke tradities of gebruiken wordt geen vergunning verleend.
- Op markten worden geen levende dieren verkocht.
- De verkoop van levende krabben en kreeften op de visafslag in Scheveningen en op markten in Den Haag wordt verboden.

- Het gemeentebestuur roept ondernemers op om geen bont, angorawol, dons of exotische leersoorten zoals huiden van pythons, krokodillen en andere reptielen meer te verkopen. Op de Haagse markt worden deze producten verboden.
- Sea Life wordt omgevormd tot een tijdelijke opvang voor dieren in nood, in beslag genomen dieren, of dieren die niet naar hun oorspronkelijke leefgebied terug kunnen. Avonturia de Vogelkelder stopt ook met het tentoonstellen en verkopen van dieren.

3 Kies voor groen

Natuur en biodiversiteit

Natuur is van levensbelang.

Door steeds meer bebouwing, wegen, recreatie en andere kortetermijnbelangen van de mens is er steeds minder ruimte voor dieren, bomen en struiken. Groen in en om Den Haag houdt onze omgeving leefbaar: het houdt water vast, gaat hittestress tegen, zuivert de lucht en biedt een thuis aan vele soorten planten en dieren. Zo heeft de natuur een eigen bestaansrecht. Daarom gaan we radicaal vergroenen. Want een groene gemeente is de beste garantie voor een gezond, gelukkig en toekomstbestendig Den Haag.

Koester onze natuur

De Partij voor de Dieren wil meer ruimte voor natuur en biodiversiteit. Helaas is de realiteit het tegenovergestelde. Bomen worden nog steeds op grote schaal gekapt. Een boom haalt CO₂ uit de lucht, bevordert biodiversiteit, heeft een dempend effect bij wateroverlast en droogte en werkt bij hitte net zo verkoelend als tien energieslurpende airco's. Het beste moment om een boom te planten is twintig jaar geleden. Het één na beste moment is vandaag.

- We zorgen voor meer natuur in en om de stad. Verbindingen tussen groene gebieden binnen de stad en het groene buitengebied worden aangelegd of versterkt. Zo wordt de natuur robuust en kunnen kwetsbare ecosystemen, zoals vogel- en insectenpopulaties, zich herstellen.
- We gaan versneld alle knelpunten in de twaalf ecologische verbindingzones aanpakken. Ook voorkomen we nieuwe knelpunten en kijken we naar mogelijkheden om de Stedelijke Groene Hoofdstructuur uit te breiden. Zo komt er nieuwe natuur in Leidschenveen-Ypenburg en in Den Haag Zuidwest.
- Den Haag mag trots zijn op haar Natura 2000-gebieden: Solleveld & Kapittelduinen, Westduinpark & Wapendal, Meijendel & Berkheide. De gemeente zet in op het versterken van de natuur daar en gaat deze gebieden uitbreiden.
- Geen nieuwe paden meer door de natuur, maar asfalt, zoals parkeerplaatsen, juist omvormen naar natuur.
- Bescherming van bestaande natuurwaarden is noodzakelijk om Den Haag ecologisch waardevol te houden. De gemeente benoemt daarom ecologische 'hotspots' in een natuurverordening, die voorziet in bescherming van deze locaties bij ruimtelijke ontwikkelingen.
- Niet bouwen in het groen! Om Den Haag leefbaar te houden koesteren we het bestaande groen. Bij aanleg van nieuwe woonwijken of bedrijventerreinen wordt altijd evenredig extra groen aangelegd. Bij de renovatie of aanpassingen van wijken wordt er meer groen aangelegd.
- De afgelopen tijd zijn er teveel grootschalige plannen goedgekeurd die ten koste gaan van bomen, zoals de plannen rond de Koekamp, Madurodam, de Scheveningseweg en de Groene Mient. Dit moet anders! Bij dit soort projecten moet altijd eerst een bomeneffectanalyse worden uitgevoerd waarbij het uitgangspunt is dat bomen slechts worden gekapt als het echt niet anders kan.
- Kappen met kappen! We scherpen criteria voor kapvergunningen flink aan. De herplantplicht voor elke gekapte boom wordt strikt gehandhaafd - iets wat nu nog veel te weinig gebeurt - waarbij het kroonvolume van de gekapte boom wordt meegewogen. Illegale kap wordt beboet. Bestaande bomen krijgen de ruimte en de juiste verzorging om te groeien en oud te worden.
- De gemeente maakt de bestaande bomenapp interactiever en promoot deze. Lokale natuurverenigingen zoals de Bomenstichting en AVN participeren in het ontwerp van de app. De gemeente deelt actiever informatie over bomenkap. Zo dienen alle bomen een lint en een geel kruis te krijgen wanneer een kapvergunning wordt aangevraagd.
- Den Haag laat bij ruimtelijke ontwikkeling ecologisch onderzoek niet enkel uitvoeren in het kader van de Wet Natuurbescherming, maar ook in breder perspectief: een verkenning van overige plaatselijke natuurwaarden. In het ontwerpproces is expliciete aandacht voor kansen en bedreigingen voor plaatselijke natuurkwaliteit.
- Meten is weten. Daarom onderzoekt Den Haag jaarlijks de aanwezigheid en spreiding van flora en fauna. Het beleid, van groenbeleid tot bouwvergunningen, wordt hierop afgestemd zodat de verscheidenheid en de staat van soorten gemonitord en beschermd kan worden.
- Er worden geen versturende activiteiten gepland in of nabij natuurgebieden.
- Het is belangrijk dat mensen de natuur leren kennen en waarderen, maar recreatie en toerisme mogen nooit ten koste gaan van de natuur zelf. Er komen mensvrije zones in

natuurgebieden in en om de stad. Denk hierbij aan de bestaande vogelrustgebieden. Dier en natuur hebben namelijk ook rust en bescherming nodig. De natuur moet zich kunnen herstellen en ontwikkelen.

- Den Haag erkent ecocide, de (grootschalige) beschadiging, vernietiging of het verlies van natuur en ecosystemen en bewaakt dit voor Den Haag.
- Natuur verdient een stem en een eigen plek aan de onderhandelingstafel. We erkennen de principes van rechten voor de natuur en willen onderzoeken of we in Den Haag, net als op plekken in andere landen, de natuur echt eigen rechten kunnen geven, bijvoorbeeld via rechtspersoonlijkheid.
- Dankzij de Partij voor de Dieren in Den Haag beperkt de gemeente de verspreiding van de Aziatische Duizendknopen. Deze plant bevindt zich op vele plekken in Den Haag en verdringt inheemse kruiden en struiken. Per situatie wordt bekeken hoe hier op een natuurvriendelijke manier mee om moet worden gegaan.

Meer groen in de straat

Mensen met natuur in hun directe omgeving voelen zich gelukkiger, zijn minder vaak ziek en hebben meer binding met hun buurt. De aanwezigheid van bijen, hommels en vlinders is een indicatie van de ecologische gezondheid van een buurt. Door het radicaal vergroenen van gebouwen, straten en pleinen wordt Den Haag een betere plek voor mens en dier.

- Van alle steden heeft Den Haag het minste groen binnen de bebouwde kom. Dat beetje groen moeten we daarom koesteren! Het succesvolle Operatie Steenbreek, waarbij tegels in de wijk worden vervangen door bloemen, planten of struiken, wordt voortgezet. De gemeente gaat wijken, zoals de Schilderswijk, Laak en Transvaal flink vergroenen. Zo worden stenige pleinen aangepakt. Dat komt de biodiversiteit, het woonplezier en de gezondheid van de bewoners ten goede, en zorgt bovendien voor minder hittestress in de zomer.
- In elke buurt komt meer groen, te beginnen in de meest versteende wijken en straten. Er komen volop bomen en struiken in de straten en speelnatuur voor kinderen. Parkeerplaatsen worden zoveel mogelijk veranderd in 'groene parkeerplaatsen'; dit wordt de norm bij nieuwe parkeerplaatsen. Elke gemeente moet voldoen aan de norm van minstens 50 m² kwalitatief groen per inwoner.
- Dankzij de Partij voor de Dieren is Den Haag voorloper bij natuurinclusief bouwen. Maar we kunnen nóg natuurinclusiever bouwen en renoveren. De eisen hiervoor worden vastgelegd in bouwvergunningen en prestatieafspraken met woningcorporaties. Hierin wordt ook rekening gehouden met maatregelen ter behoeve van klimaatadaptatie. Bij nieuwe woningen of bedrijfspanden zijn groene daken en gevels de nieuwe standaard. We zorgen voor nestgelegenheid en slaap- en schuilplekken voor dieren. Het huidige puntensysteem voor natuurinclusief bouwen wordt aangescherpt.
- De openbare ruimte wordt natuurinclusief en klimaatadaptief ingericht door minder oppervlaktes te verharden en meer beplanting aan te leggen. Ook maken we gebruik van logische oplossingen zoals groene daken op bushokjes en groene gevels. De gemeente gaat daarnaast samen met de HTM inzetten op verdere vergroening van trambanen en het voor natuur benutten van vrijkomende tramlussen.
- We gaan via voorlichting en subsidies inwoners verder motiveren om hun tuinen te vergroenen. Denk hierbij aan het aanleggen van groene gevels, geveltuintjes en groene daken. Voor het opvangen van regenwater op eigen terrein ontvangen bewoners korting op de rioolheffing.
- Veel bewoners zijn enthousiast bezig (geweest) met het zelf aanleggen van geveltuintjes of het vergroenen van boomspiegels in hun straat. Het is dan ook frustrerend als het groenbeheer van de gemeente die gekoesterde plekken wegmaait. Wij gaan het zelfbeheer van geveltuintjes en boomspiegels door bewoners ondersteunen en die

plekken voorzien van een speciale, duidelijke markering (bv. een groene tegel of een bordje), zodat groenbeheerders weten dat zij die plekken met rust moeten laten.

- Bij herinrichting van straten en stoepen worden standaard geveltuinen aangelegd waar mogelijk.
- Er wordt een grens gesteld aan de maximale hoeveelheid verharding in tuinen en op terreinen.
- De gemeente ontzorgt mensen bij de aanleg van groene daken, door heldere communicatie over de subsidieregeling en door een selectie te maken van capabele installateurs uit de regio.
- Regenwater wordt zoveel mogelijk opgevangen in groene buffers of wadi's. Den Haag gaat zich inzetten om alle riooloverstorten te ontmantelen. Zo voorkomen we vervuiling van het oppervlaktewater.
- Groenambassadeurs motiveren en ondersteunen inwoners en scholen bij de aanleg van natuurspeelplaatsen, groene schoolpleinen, schooltuinen, groene daken en gevels, geveltuinen, voedselbossen, moestuinen en overige groene initiatieven van inwoners.
- We bouwen voort op de lessen die we trekken uit de vele succesvolle projecten zoals de Mengelmoestuin, Mens en Tuin, Emma's Hof, Sunny Court, de Tuinen van Mariahoeve, de Zeeheldentuin en het Spinozahof. We werken daarnaast samen met organisaties zoals de Groene Matties, IVN en AVN.
- Het aanbod aan en de diversiteit van voedsel voor wilde bijen, hommels en vlinders in het openbaar groen wordt vergroot. Tuinen, bermen, groenstroken, parken en boomspiegels worden ingezaaid met inheemse, biologische mengsels en beplant met waardevolle inheemse bloemen en heesters.
- De gemeente ontmoedigt de verkoop en het gebruik van gif (chemische pesticiden, herbiciden, insecticiden en fungiciden). Ze gebruikt hiervoor alle mogelijke wettelijke middelen en geeft voorlichting aan inwoners en bedrijven.
- Braakliggende terreinen zijn bij uitstek geschikt voor kleinschalige groene inwonersinitiatieven zoals stadslandbouw, natuurontwikkeling, collectief beheerde parken, natuurspeelplaatsen, tiny forests, bijenvelden, kinderspeelplaatsen, sportvoorzieningen, moestuinen of hondenuitlaatplekken. Daarnaast kan Den Haag ervoor kiezen om braakliggend terrein te zien als tijdelijke natuur en vooral met rust te laten.

Laat de kust met rust!

De Haagse duingebieden en stranden bieden onze inwoners rust en mooie natuur. Echter, die rust staat onder druk. De gemeente wil maar wát graag aan de kust bouwen of andere commerciële activiteiten ontplooiën. Daarnaast hebben de Haagse duingebieden zwaar te lijden onder de grote stikstofuitstoot. Wij gaan onze kust hiertegen beschermen.

- De Noordzee kan een stuk gezonder. De gemeente zet zich daar actiever voor in. Samen met het Rijk gaat Den Haag aan de slag om de biodiversiteit en ecologie in de Haagse kustwateren te herstellen. Prioriteit geven we aan het herstel van oesterbanken. Daarnaast zorgt de gemeente voor schone stranden.
- We beschermen de kust. Daarom staan we geen extra strandbebouwing toe. Het aantal strandpaviljoens dat het hele jaar open is wordt niet uitgebreid. De gemeente looft een jaarlijkse award uit aan de strandtent die het meest duurzaam is.
- Het Zuiderstrand is er voor de natuur en de rust van iedereen. Er is daarom geen plaats voor commerciële activiteiten. Het contract voor de strandhuisjes bij Kijkduin wordt niet verlengd.
- De stikstofuitstoot kan verlaagd worden door autoverkeer te ontmoedigen en parkeerplaatsen om te vormen naar natuur. Ook kijken we naar alternatieven voor de vuurstapel op het Zuiderstrand.

- De gemeente legt hondenbezitters duidelijk uit waarom tijdens bepaalde periodes honden op het strand of in de duinen aan de lijn moeten worden gehouden. Dit is bijvoorbeeld nodig om zeehonden en hooglanders te beschermen.

De gemeente geeft het groene voorbeeld

Via groenbeheer en onderhoud heeft de gemeente veel invloed op de lokale biodiversiteit en ecologie. Gelukkig groeit de bewustwording, maar nog te vaak geven financiële afwegingen de doorslag bij aanbestedingen en de gekozen beheersvormen. Dat kan en moet beter!

- De gemeente gebruikt inheemse en klimaatbestendige biologische zaden, bloemen en planten die worden geselecteerd op hun bijdrage aan de biodiversiteit. Den Haag kiest hierbij voor een variatie aan soorten op elke locatie. Op initiatief van de Partij voor de Dieren is Den Haag al overgestapt op het planten van biologische bloembollen.
- Het onderhoudsbudget voor groen is in Den Haag te laag. Daardoor liggen groengebieden er treurig bij, worden dode bomen niet vervangen en ligt er vaak plastic in de natuur. Het groenbudget gaat daarom omhoog.
- Den Haag beheert het openbaar groen ecologisch en dus zonder gebruik van gif en nematoden of bacteriepreparaten. De gemeente zorgt ervoor dat uitvoerders van het groenonderhoud in bezit zijn van een certificering voor ecologisch bermbeheer (Kleurkeur). Ecologisch groenbeheer vraagt om specifieke kennis. Fouten waarbij dier en natuur het slachtoffer zijn moeten voorkomen worden.
- Wanneer er wordt gemaaid gebeurt dit op een wijze en met een frequentie die zo gunstig mogelijk is voor de biodiversiteit. We bieden ruimte aan stoeplantjes. Bloeiende bloemen laten we staan en boomspiegels worden met rust gelaten.
- Voor het maaien wordt altijd eerst zwerfafval geruimd om de versnippering van zwerfafval in de natuur te voorkomen. De gemeente maakt de maaiplanning bekend aan inwoners zodat lokale zwerfafvalgroepen hierop in kunnen spelen.
- Als mensen overlast ervaren van dieren, mogen de dieren daar niet de dupe van zijn. We kiezen voor preventie, door menselijk gedrag aan te passen via communicatie, en zoeken oplossingen in de ecologie, door de natuurlijke balans te herstellen en ruimte te geven aan natuurlijke vijanden. Er wordt geen gebruik gemaakt van gif en middelen die de ecologie verstoren.
- Bladblazers op fossiele brandstof worden verboden vanwege de schadelijke effecten op de luchtkwaliteit en geluidsoverlast. Blad wordt alleen verwijderd op verharde plekken waar dat nodig is uit veiligheidsoverwegingen. Op andere plekken blijft het liggen als voeding voor de bodem en als schuilplaats voor kleine dieren.
- Werkzaamheden in het groen, zoals maaien, kappen, snoeien, rietsnijden en het uitbaggeren van sloten vinden alleen plaats wanneer dieren niet verstoord of gedood worden en in geen geval tijdens de broed-, paai- en zoogtijd of tijdens de winterrust van dieren.
- Door turfwinning worden waardevolle hoogveengebieden buiten Nederland vernietigd. Daarom gebruikt de gemeente geen turf meer. In plaats hiervan wordt lokaal gewonnen compost uit snoei- en GFT-afval gebruikt. Er komt voorlichting over het kiezen van duurzame potgrond en tuinaarde.
- Er worden strenge duurzaamheidseisen en dierenwelzijnseisen gesteld aan alle pachtovereenkomsten van de gemeente.
- Door de verstening in de stad moet alle ruimte worden benut om de biodiversiteitscrisis tegen te gaan. Begraafplaatsen bieden vaak een rustige omgeving voor veel diersoorten. De gemeentelijke begraafplaatsen Westduin en Kerkhoflaan worden daarom ecologisch beheerd.

4 Hoogste tijd voor een andere economie Economie en bedrijvigheid

Steeds meer economische groei is niet de oplossing, maar juist het probleem. Wij kiezen voor een eerlijke, schone en regionale economie, waarbij er bestaanszekerheid is voor iedereen en waarbij ecocide, milieuvervuiling en aantasting van de natuur aan banden worden gelegd. Hergebruik van grondstoffen en het delen van producten wordt de norm. Door andere keuzes te maken, creëren we een duurzame economie en een mooiere wereld.

Welkom in de donuteconomie!

De eenzijdige aandacht voor economische groei put de planeet uit en veroorzaakt wereldwijd een negatief effect op de werk- en leefomstandigheden voor mensen. Dat kan anders. De Britse econoom Kate Raworth schetst de ideale economie als een donut. De buitenste ring van de donut mogen we niet overschrijden met onze economie, want dat valt buiten de draagkracht van de Aarde. De binnenste ring van de donut geeft aan hoeveel welvaart er nodig is om iedereen een menswaardig bestaan te kunnen bieden. Tussen die twee ringen van de donut zit een ideale economie: een die sociaal én duurzaam is.

- Den Haag stuurt op duurzame bloei in plaats van oneindige economische groei. Het versterken van de ecologie is belangrijker dan het laten groeien van de economie.
- De gemeente blijft met haar economisch beleid binnen de 'donut' van Kate Raworth: bestaanszekerheid en welzijn voor elke inwoner zonder door het ecologisch plafond van de Aarde te schieten. Den Haag ontwerpt een eigen donut-model.
- Welvaart is meer dan economische groei. Daarom gaan we welvaart niet meer meten of nastreven aan de hand van economische groei of economische ranglijstjes. Den Haag maakt indicatoren van 'brede' welvaart leidend in het beleid. Dat betekent dat milieu, gezondheid, welzijn, een goede balans tussen werk en privé, wonen, veiligheid, onderwijs, materiële welvaart, maatschappelijke betrokkenheid, sociale relaties en banen allemaal mee tellen. Nu nog haalt de gemeente inwoners, toeristen, bedrijven en evenementen binnen, zonder te kijken naar de draagkracht van de stad. Zo verliest de gemeente de leefbaarheid uit het oog; dit moet anders.
- De gemeente stopt met het binnenhalen van zoveel mogelijk internationale bedrijven of congressen naar de stad. In plaats daarvan richt ze haar beleid op duurzame bedrijven en activiteiten.
- Het huidige stadsbestuur heeft de gemeente opgezaald met grote financiële problemen: een structureel begrotingstekort en lage reserves. De gemeente moet haar boekhouding op orde krijgen door te bezuinigen op uitgaven als citymarketing en door haar belastinginkomsten te verhogen.

Geen grondstof gaat verloren

Weg met de wegwerpeconomie, leve de kringlooeconomie! Grond- en hulpstoffen zijn schaars en de winning ervan gaat vaak gepaard met milieuvervuiling en mensenrechtenschendingen. De Partij voor de Dieren wil dat er minder nieuwe grondstoffen nodig zijn. Dit kan door te consuminderen en veel meer te hergebruiken. Zo gaan we vervuiling, klimaatverandering, bodemuitputting en biodiversiteitsverlies tegen.

- Uiterlijk in 2030 is Den Haag afvalvrij: alle grondstoffen worden hergebruikt. Het gebruik van nieuwe grondstoffen is minimaal gehalveerd. Hiervoor ontwikkelt de gemeente een kringloopstrategie.
- De gemeente geeft het goede voorbeeld en koopt 100% circulair in.
- De gemeente zorgt via een matchingsysteem dat bouwmaterialen bij sloop en renovatie hergebruikt worden, bij voorkeur in de eigen regio. Bij nieuwbouw worden herbruikbare en liefst hergebruikte of natuurlijke materialen gekozen, zoals hout en hennep.
- Vestigings- en vergunningsvoorwaarden worden aangescherpt: nieuwbouw en verbouw van bedrijfspanden moeten circulair zijn volgens de laatste technische standaarden.
- Bedrijven en inwoners worden gestimuleerd om kritisch te kijken naar hun aankopen en verpakkingsmaterialen. De gemeente informeert inwoners en bedrijven actief over hoe zij kunnen consuminderen, hun afval kunnen verminderen, afval goed kunnen scheiden en over duurzame alternatieven voor wegwerpverpakkingen, en stimuleert dat zij die informatie ook gebruiken. Bedrijven die circulair willen gaan werken, worden actief ondersteund.

- Ruilen en delen wordt gemakkelijker. De gemeente stimuleert en faciliteert lokale ruilsystemen zoals mini-bibliotheken, fietsenbanken en plantenruil.
- De gemeente stimuleert en faciliteert de vestiging van Repair Cafés, waar inwoners hun defecte apparaten of spullen kunnen laten of leren repareren. Ook tweedehandswinkels, weggeefwinkels en weggeefkastjes worden gestimuleerd en ondersteund.

Afval bestaat niet

Wat wij weggooien is vaak nog om te zetten in iets nuttigs. Den Haag neemt daarom maatregelen om de hoeveelheid restafval terug te dringen. Nu wordt slechts een derde van het Haagse afval gescheiden en dit moet veel meer worden. Verder zet de gemeente in op het sterk reduceren van zwerfafval en bijplaatsingen. Want dat is momenteel een serieus probleem in de stad en een grote bron van ergernis voor veel bewoners.

- Afvaloverlast moet stoppen! De gemeente maakt burgers bewust van de hoge gemeenschappelijke kosten van afvalverwerking, onder andere door duidelijke informatieve stickers op alle containers in de stad. Mensen die toch troep op de straat of in het water gooien worden beboet.
- Afvalscheiding en hergebruik moet veel eenvoudiger. Dat kan door bakken voor gescheiden afvalinzameling op loopafstand van woningen te plaatsen en door afvalscheidingsstations ook op zondag open te stellen. Ook moet het makkelijker worden om met de (bak)fiets naar een afvalscheidingsstation te kunnen gaan. Buurtinitiatieven zoals wormenhotels en andere compostinitiatieven worden actief ondersteund en gefaciliteerd.
- De gemeente informeert inwoners proactief over de mogelijkheden voor afvalscheiding. Nu weten mensen vaak niet waar ze hun gescheiden afval kunnen aanbieden. Op meer plekken in de stad wordt bovendien weer GFT ingezameld.
- Er wordt zoveel mogelijk hergebruikt. Bij de verwerking van het afval wordt de afvalverwerker met het hoogste rendement in hergebruik geselecteerd.
- De vervuiler betaalt: inwoners en bedrijven die veel afval hebben betalen meer dan degenen die minder afval hebben en goed recyclen. Inwoners en bedrijven die minder grondstoffen gebruiken, beter scheiden en zwerfafval aanpakken worden beloond. Er komt meer handhaving en hogere boetes op illegale dump.
- Waar mensen samenkomen, ontstaat afval. De gemeente stimuleert scholen, winkels, markten en evenementen om afvalvrij te worden, onder andere door voorlichting en eisen in subsidie- en vergunningsvoorwaarden.
- Plastic soep gaan we actief bestrijden. De gemeente neemt maatregelen om te voorkomen dat plastic in het oppervlaktewater terecht komt en zorgt ervoor dat plastic troep tijdig uit het water wordt gehaald, zodat het uiteindelijk niet in de Noordzee terechtkomt.
- Het gebruik van wegwerpplastic wordt snel afgebouwd. De gemeente stopt met het gebruik ervan en speelt een coördinerende rol bij de invoering van duurzame alternatieven.
- Op initiatief van de Partij voor de Dieren is er een verbod op het oplaten van ballonnen. De gemeente moet ook het verspreiden van plastic confetti en serpentine in de buitenlucht aan banden leggen.
- Papierverspilling gaan we tegen, onder andere door ongeadresseerde reclamefolders te weren. Op initiatief van de Partij voor de Dieren is de ja-ja sticker ingevoerd. Deze moet strenger worden gehandhaafd zodat mensen die geen reclame willen ontvangen die ook niet krijgen.
- De gemeente stimuleert luierreclycling en informeert gebruikers van luiers en incontinentiemateriaal over wasbare alternatieven.

- De gemeente ondersteunt betrokken inwoners in het schoonhouden van hun eigen buurt door het beschikbaar stellen van afvalknijpers, handschoenen, vuilniszakken, adoptieprullenbakken en door het ophalen van verzameld zwerfvuil. De gemeente organiseert een jaarlijkse straatopruimdag.
- Daarnaast pleit Den Haag voor de invoering van statiegeld op nog meer producten, en voor een grotere verantwoordelijkheid van producenten en verkopers om zwerfafval te voorkomen. Er komen meer rookvrije zones en er komt een publiekscampagne om de verspreiding van peuken tegen te gaan.
- Bedrijven worden binnen een grotere straal rondom hun zaak verantwoordelijk voor het opruimen van zwerfafval dan de huidige 25 meter. Daarnaast betreft deze opruimverplichting niet alleen meer afval dat aantoonbaar door de winkelier is verkocht.
- Den Haag zorgt in samenwerking met bewoners door de hele stad voor containertuintjes rondom afvalcontainers (ORACs). Dit maakt de stad groener en zorgt voor minder bijplaatsingen.

Lokale economie versterken

Den Haag kiest voor het versterken van de lokale en regionale economie. Thuiswerken of een korte woon-werkafstand is beter voor mens en milieu. Lokaal inkopen bij regionale bedrijven heeft de voorkeur. Op die manier weten mensen beter waar hun voedsel en spullen vandaan komen en onder welke omstandigheden ze zijn geproduceerd.

- De gemeente begint een koop-lokaal initiatief en geeft zelf het goede voorbeeld door zoveel mogelijk lokaal en regionaal in te kopen. Den Haag profileert zich nadrukkelijk als stad van gezond, duurzaam en lokaal eten. Daarbij werkt de gemeente samen met de Haagse Voedselraad: een initiatief van bewoners en lokale en regionale organisaties, bedrijven en instellingen.
- De gemeente ondersteunt lokale producenten die hun producten in de regio willen verkopen, bijvoorbeeld door marktstandplaatsen met voorrang of korting aan hen te gunnen. Initiatieven op dit terrein zoals Lekker Nassûh, Rechtstreex en de biologische boerenmarkt koesteren we.
- Indien onvermijdelijk is dat bomen gekapt worden, worden gekapte bomen zo hoogwaardig en lokaal mogelijk gebruikt, bijvoorbeeld als bouw materiaal of voor meubels.
- De gemeente ondersteunt ZZP'ers, startups en organisaties die duurzaam ondernemen bij het vinden van kantoorruimte in bedrijfsverzamel panden. Zo mogelijk worden bestaande oude panden omgebouwd voor dit doel.
- Verzamelgebouwen, zoals de Titaan, Binck36 en de New Farm worden blijvend gefaciliteerd.

Stop de vervuiling!

- Den Haag gaat beter en adequater handhaven bij milieuvervuiling. Bedrijven worden hierop sneller beboet en gesloten.
- Bedrijventerreinen die geen toekomst meer hebben of teveel hinder veroorzaken voor omliggende woongebieden worden circulair en schoon of omgevormd tot woonwijken en groen. Bij herstructurering van bedrijventerreinen die wel toekomstperspectief hebben wordt er veel intensiever gebruik gemaakt van de beschikbare ruimte. Nieuwbouw en renovatie van bestaande bedrijfspanden wordt volledig circulair en demontabel uitgevoerd.
- De gemeente gaat verdozing tegen en weert grootschalige distributiecentra en datacenters.
- Er komt een reclamebelasting voor reclame in de openbare ruimte. Reclamezuilen en banners worden verboden in groene gebieden. Hiermee reguleren we de hoeveelheid reclame en dragen we bij aan consuminderen.

- Bij nieuwbouw stelt de gemeente de eis dat er maatregelen worden genomen om te voorkomen dat schoon regenwater afvloeit naar het riool. Bij bestaande bouw stimuleert Den Haag maatregelen om regenwater en afvalwater te ontkoppelen. Ook gaat Den Haag zich inzetten om alle riooloverstorten dicht te maken. Zo spoelt vuil rioolwater niet meer in onze schone sloten.
- De gemeente zorgt er samen met Dunea voor dat er voldoende schoon drinkwater is. Inwoners worden jaarlijks geïnformeerd over stoffen in het drinkwater die daar niet thuishoren, en wat zij er zelf aan kunnen doen om het drinkwater schoon te houden.
- Mensen kweken steeds vaker hun eigen groente en fruit. Dat is geweldig, maar het is natuurlijk belangrijk dat zij dat op gezonde grond kunnen doen. De gemeente gaat samen met Omgevingsdienst Haaglanden een openbare kaart beschikbaar stellen waarop bodemvervuiling staat aangegeven. Vervuilde volkstuincomplexen worden schoongemaakt.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen

Productieprocessen gaan vaak gepaard met hoge CO₂-uitstoot, armoede, uitbuiting, uitputting van natuurlijke grond- en hulpstoffen of schendingen van mensenrechten. De norm wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bekeken wordt hoe vestigingseisen hier op kunnen worden aangepast. Den Haag blijft een Fairtrade- en Global Goals-gemeente en verwerkt deze uitgangspunten in het economisch beleid. Het inkoopbeleid is duurzaam en sociaal, de prijs is daaraan ondergeschikt.

- Pensioenbijdragen van gemeentemedewerkers worden niet meer geïnvesteerd in fossiele industrieën, de intensieve veehouderij en bedrijven die mensenrechten schenden of wapens verkopen. Den Haag zet zich in om ABP, waar het verplicht aan moet deelnemen, maatschappelijk verantwoord te laten beleggen.
- Den Haag zet erop in een maatschappelijk akkoord te sluiten met bedrijven over sociaal en duurzaam ondernemen, met aandacht voor energiebesparing, hergebruik en besparing van grondstoffen, versterking van de lokale en regionale economie en duurzame werkgelegenheid.
- Den Haag blijft duurzaamheidskringen faciliteren. Die doen goed werk. De duurzaamheidskring van Haagse strandpaviljoens heeft tot een schoner strand, kostenbesparingen en positieve reacties van ondernemers geleid.
- Bij aanbestedingen wordt extra aandacht besteed aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt door te zorgen voor werkplekken en leerwerkplekken voor praktisch geschoolden, mensen met een arbeidsbeperking, statushouders en oudere werkzoekenden.
- Den Haag stimuleert dat bedrijven vooral werknemers werven in de eigen regio.
- Den Haag bezit aandelen van een scala aan bedrijven, die ze veel actiever dan nu zou moeten gebruiken om die bedrijven aan te sporen om te verduurzamen. Stedin, HTM en Dunea gaan we vragen voortvarend klimaatneutraal te worden. Daarnaast worden stevige duurzaamheidscriteria het uitgangspunt voor de Regionale Ontwikkelingsmaatschappij Innovation Quarter.
- Het leegvissen van de zee is niet duurzaam. De gemeente stopt daarom met het faciliteren en promoten van visserij. De visserij op Scheveningen moet worden afgebouwd. Scheveningen moet zich onder andere ontwikkelen als kenniscentrum van maritieme natuurversterking en biodiversiteitsherstel.

Festivals, evenementen en toerisme

Een feestje of vakantie is leuk, maar we moeten wel rekening houden met de impact ervan op omwonenden, dieren, natuur en klimaat. Festivals bijvoorbeeld gaan gepaard met hard geluid, veel licht en vieze uitstoot, met alle negatieve gevolgen van dien.

- De gemeente stelt een evenementenplan op. Daarin wordt onder andere aangegeven hoe de natuur beschermd wordt, wat evenementenlocaties zijn, wat voor soort evenementen hier welkom zijn, hoe vaak ze gebruikt mogen worden, wat daarna de herstelperiode is, hoe omwonenden betrokken worden en wat de maximale geluidsnormen zijn.
- Festivals worden gehouden op plekken waar ze geen schade toebrengen aan de natuur. Er komen duidelijke kaders of en hoe festivals en evenementen kunnen plaatsvinden in parken. Parken blijven toegankelijk voor algemeen publiek. Er komen strengere regels voor geluidsoverlast en lichtvervuiling.
- Evenementen met dieren worden niet toegestaan, zodra dit wettelijk mogelijk is. Tot die tijd ontmoedigt Den Haag het gebruik van dieren via de communicatie met organisatoren en via een vergunningsplicht voor het gebruik van dieren bij evenementen.
- Evenementen worden duurzaam: vrij van afval (geen gebruik van wegwerpmateriaal), vuurwerk en vervuilende dieselaggregaten. Organisatoren stimuleren dat bezoekers per fiets of met het openbaar vervoer komen. De kosten of gunning van een vergunning zijn afhankelijk van hoe groen en duurzaam het evenement is. Subsidies worden alleen verstrekt als evenementen aan strikte duurzaamheidsvoorwaarden voldoen.
- Dankzij een aangenomen voorstel van de Partij voor de Dieren zijn Haagse evenementen al een stuk duurzamer. Een goed voorbeeld van een duurzaam evenement is de Parade, die werkt met groene stroom en zonder plastic wegwerpbekers. Dit wordt uitgebouwd.
- Bij de vergunningverlening van horecagelegenheden wordt rekening gehouden met omwonenden wat betreft geluidsoverlast. Horecazaken worden gestimuleerd plantaardige opties aan te bieden. Energieslurpende terrasverwarming wordt zo snel mogelijk verboden en horecaondernemers worden ondersteund bij overschakeling naar duurzame alternatieven.
- Den Haag investeert niet in grootschalige prestige-evenementen zoals de Volvo Ocean Race, de Tour de France of Vlaggetjesdag, zeker niet als ze bedoeld zijn om de gemeente (inter)nationaal op de kaart te zetten.
- Citymarketing en regiopromotie kosten veel geld, dat beter aan duurzame doelen besteed kan worden. De komst van toeristen - zeker als ze met het vliegtuig of de auto komen - is milieuvervuilend en kan voor overlast zorgen. Den Haag stopt met investeringen hierin. Ook keert Den Haag zich tegen de wildgroei van hotels en van vakantieverblijf van woningen. Inkomsten uit de toeristenbelasting worden gebruikt om bezoekers te spreiden, te investeren in deelfietsen en het openbaar vervoer en het lokale groen te versterken.
- Scheveningen kan het aantal toeristen in de zomer niet aan en heeft dan te kampen met ernstige overlast. De handhavingscapaciteit en de capaciteit van de wegen en openbaar vervoer zijn beperkt. Daarom stopt de stad met de promotie van Scheveningen als badplaats.
- Hetzelfde geldt voor Kijkduin. Ook hier zorgt het aantrekken van toeristen en grootschalige bebouwing vlak naast het Westduinpark voor een grote druk op de natuur. Niet de projectontwikkelaar of de auto, maar de natuur en leefbaarheid komt weer centraal te staan.

5 Prettig en duurzaam Wonen voor iedereen Wonen en bouwen

Een goede woning is een basisrecht voor iedereen.

Door de volledig ontspoorde woningmarkt is het vinden van een woning echter bijna onmogelijk. Wachtlijsten voor een sociale huurwoning worden alleen maar langer en de prijzen rijzen de pan uit. De 'vrije woningmarkt' blijkt vooral interessant voor huisjesmelkers en speculanten. Gewone kopers, starters en huurders hebben het nakijken. De Partij voor de Dieren wil het woningtekort op een duurzame wijze aanpakken. Den Haag volbouwen is niet de oplossing; dat maakt de gemeente onleefbaar. Wij willen de beschikbare ruimte en woningen eerlijker en slimmer verdelen.

Geen woningmarkt maar volkshuisvesting

Huizen zijn om in te wonen, geen verdienmodel. Wij willen dat studenten betaalbaar op kamers kunnen, dat starters een huur- of koopwoning kunnen vinden die bij hun situatie past en dat ouderen kunnen doorstromen naar toegankelijke seniorenwoningen. Een passende woning voor iedereen.

- Er komen meer betaalbare woningen: fors meer sociale huurwoningen en meer betaalbare middenhuur. Ook komen er (nieuwe) plannen voor betaalbare koopwoningen.
- De afgelopen tijd zijn de wachtlijsten voor sociale woningen toegenomen tot 7 jaar. Tegelijkertijd zijn er juist plannen om sociale woningen te slopen, bijvoorbeeld in de Venen. Met dit soort plannen stoppen we.
- Den Haag heeft een pandbrigade die de kwaliteit van de Haagse panden in de gaten houdt. De pandbrigade heeft echter onvoldoende middelen. Dit leidt tot verkrotting en overbewoning. De pandbrigade krijgt daarom meer capaciteit en gaat sneller handhaven.
- We maken ruimte voor duurzame initiatieven zoals zelfvoorzienende woonvormen, gemeenschappen van mensen die streven naar duurzaamheid (ecowijken) en tiny houses op braakliggende terreinen. Bij nieuwbouw en herstructurering wordt ruimte gereserveerd voor sociale projectontwikkeling waarbij toekomstige bewoners gezamenlijk opdrachtgever zijn voor hun eigen nieuwbouwproject.
- Er worden geen sociale huurwoningen meer verkocht of geliberaliseerd tenzij deze minstens één-op-één worden vervangen.
- Woningcorporaties zorgen in de eigen voorraad voor genoeg woningen onder de eerste en tweede aftoppingsgrens, om zo alle inkomensgroepen te bedienen.
- Ook de verhuur van (particuliere) woningen boven de sociale huurgrens gaan we reguleren met als doel lagere huren en een betere kwaliteit.
- Er komen regels voor goed verhuurderschap. Verhuurders moeten een verhuurdersvergunning met een beperkte geldigheid aanvragen. Wanneer zij niet voldoen aan de regels voor goed verhuurderschap, raken zij die vergunning kwijt.
- De gemeente stimuleert en faciliteert levensloopbestendige en aangepaste woningen, alternatieve woonvormen zoals meergeneratiewoningen, en zorgwoningen. Woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars ontwikkelen woningen waar (groeps) wonen en zorg gecombineerd worden.
- Den Haag is de meest gesegregeerde stad van Nederland. De gemeente stuurt op gemengde wijken, waar inwoners uit verschillende leeftijdsgroepen, inkomensgroepen, met verschillende achtergronden en leefstijlen, elkaar tegenkomen. Het karakter van wijken en de rechten van degenen die daar al wonen worden beschermd. Bij sloopen en nieuwbouw van een wijk moeten er minimaal evenveel sociale huurwoningen en betaalbare koopwoningen worden teruggebouwd om verdrijving van mensen met lagere inkomens te voorkomen.
- Er komen maatregelen tegen speculatie met woonruimte en leegstand, zoals een zelfbewoningsplicht en een leegstandverordening met sancties. De gemeente past opkoopbescherming toe waar het mag, om zo beleggers uit de wijken te weren. We stellen een maximum aan het aantal panden dat een individu of onderneming in een gemeente mag bezitten. Veel kantoorpanden, bedrijfsruimten, winkels en kerken staan nu leeg en kunnen getransformeerd worden tot woningen.
- Den Haag dringt aan op het weer legaliseren van het kraken van langdurig leegstaande panden. Indien gekraakte panden ontruimd worden, zorgt de gemeente ervoor dat dit niet tot nieuwe dak- of thuisloosheid leidt.
- Verkamering en/of het splitsen van woningen kan soms een uitkomst bieden voor het tekort aan passende woningen. Op wijkniveau dient bekeken te worden of dit past in de omgeving. Splitsing moet voldoen aan duidelijke regels om misstanden te

voorkomen. Splitsing en verkamering staan we alleen toe als dit niet ten koste gaat van de leefbaarheid. Daarom geldt nu een splitsverbod in wijken als Regentessekwartier, Bezuidenhout en Leyenburg.

- De gemeente zorgt voor meer studentenwoningen en het aanpakken van de soms slechte woonruimtes.
- Renovatie en herontwikkeling hebben de voorkeur boven sloop en nieuwbouw. Beeldbepalende gebouwen, bomen, lanen en wijken worden niet gesloopt.
- Duidelijke regels gaan gelden voor de tijdelijke verhuur van woonruimte voor toerisme. De gemeente maakt afspraken over tijdelijke verhuur met platforms als AirBnB en woningcorporaties. De gemeente licht inwoners proactief in over deze afspraken.
- De gemeente heeft speciale aandacht voor betaalbare huisvesting voor kwetsbare groepen zoals zorgbehoevenden, alleenstaande ouders, jongeren en ouderen.
- Veel zorgbehoevenden hebben in Den Haag geen plek om te wonen. We zorgen ervoor dat ze in Den Haag woonruimte kunnen vinden. Ook zorgen we voor een goede spreiding van de huisvesting voor diverse zorgdoelgroepen in de stad.
- Er zijn vele voorbeelden van nieuwbouw die niet passen in de omgeving, bijvoorbeeld in Scheveningen en Kijkduin. De gemeente en welstandscommissies moeten voorkomen dat bebouwing plaatsvindt die niet past in de bestaande stad. Verder worden beschermde stadsgezichten blijvend beschermd en niet gesloopt. Sloop van het beschermd stadsgezicht in de Dreven voorkomen we.

Klimaatpositief, circulair en natuurinclusief

We moeten dringend de bestaande woningen verduurzamen en de leefomgeving radicaal vergroenen. Dit is nodig om de klimaatdoelen te halen én om de gevolgen van de klimaatverandering, zoals hittegolven en hoosbuien, goed op te vangen. De afgelopen jaren is hier te weinig aan gedaan: de buitenruimte versteent, bomen worden gekapt en er is nog veel onbenutte ruimte op daken voor groen. We bouwen circulair: er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van gerecyclede, plantaardige hernieuwbare grondstoffen en lokale materialen, die niet afkomstig zijn uit de bio-industrie. Gebouwen worden voorzien van een materialenpaspoort zodat deze materialen bij sloop of verbouwing opnieuw kunnen worden gebruikt. Duurzame houtbouw wordt gestimuleerd.

- Den Haag kampt met zeer energieslurende woningen die vaak ook jarenlang te maken hebben met vocht- en schimmelproblemen. Dat vormt niet alleen een gevaar voor de gezondheid van de bewoners, het zorgt bovendien voor extra hoge stookkosten. Woningcorporaties en huisjesmelkers dwingen we om deze problemen aan te pakken en woningen te verduurzamen.
- Natuurinclusieve en ecologische bouw wordt de standaard. Dat betekent dat een gebouw aangepast wordt aan de flora en fauna uit de omgeving, langer meegaat, en voor meerdere functies geschikt is.
- De gemeente maakt dankzij de Partij voor de Dieren gebruik van een puntensysteem voor diervriendelijk en natuurinclusief bouwen. Dit puntensysteem moet standaard worden toegepast, zodat bij elke aanbesteding voor bouwwerkzaamheden concrete en meetbare eisen gesteld kunnen worden aan diervriendelijke en natuurinclusieve maatregelen.
- Den Haag neemt concrete maatregelen om het bodemleven te beschermen. Met ontwikkelaars worden hierover afspraken gemaakt. Op braakliggende terreinen wordt het verplicht om de grond begroeid te houden.
- We gaan sneller en beter isoleren met gezonde en veilige isolatiematerialen, plantaardige materialen, zoals hennep, stro, lisdodde en vlas. We stoppen met isoleren met pir en pur en andere niet regeneratieve materialen. Ook pakken we bestaande schimmelwoningen aan op een natuurlijke manier. Woningen moeten meer energie opwekken dan ze gebruiken. Dat levert milieuwinst en een lagere energierekening op.

- De gemeente maakt harde prestatieafspraken met woningcorporaties: om uiterlijk in 2030 energieneutraal te zijn en voor het bouwen van voldoende betaalbare en goede huizen.
- De gemeente gaat water goed opvangen bij grote buien. Te vaak staan straten en kelders blank. We gaan de oorzaak hiervan per geval onderzoeken en nemen passende maatregelen, zoals tegels vervangen door groen.

Durf te kiezen in de schaarse ruimte

We gaan waar nodig woningen bijbouwen, maar alleen waar dat past in de omgeving en waar dat niet ten koste gaat van groen. Waar er ruimte is voor verdichting wordt er geïnvesteerd in extra groen om de gemeente leefbaar te houden voor mens en dier.

- Den Haag groeit tot 2030 met 50.000 inwoners naar 600.000 bewoners. Deze groei wordt opgevangen door woningen rond de stations te bouwen. Echter, er zijn grenzen aan de groei van de stad.
- We ontwikkelen een “woonladder” met een duidelijke limiet aan het aantal toe te voegen woningen in Den Haag. De eerste trede van de woonladder houdt in dat we bestaande bebouwing slimmer benutten, zoals het transformeren van kantoorpanden, het aanpakken van leegstand en het stimuleren van doorstroming. Op de tweede trede wordt bestaande bebouwing verdicht, maar alleen waar dat kan zonder de leefbaarheid aan te tasten voor mens en dier. Pas daarna wordt op de derde trede gekeken naar bijbouwen aan de rand van bestaande woonkernen. Deze woningen worden dan buiten Den Haag gebouwd. Tweederde van Nederland bestaat uit landbouwgrond. Als we een substantieel deel daarvan omzetten in natuur, ontstaat er ook ruimte voor extra woningen.
- Om Den Haag leefbaar te houden, moet er niet verder worden verdicht op plaatsen waar al weinig groen is of waar er overbelaste infrastructuur is.
- We zetten in op meer ruimte voor en een betere bescherming van groen en natuur in bestemmingsplannen en omgevingsplannen.
- Hoogbouw met veel verticaal groen is een mogelijkheid om efficiënt met onze schaarse ruimte om te gaan, maar alleen als het past in de omgeving en er dichtbij goed openbaar vervoer te vinden is. Daarom bouwen we hoog bij de stations, maar niet in andere wijken. Bij hoogbouwplannen is er veel aandacht voor het effect op windhinder en waterberging.
- Bij het toevoegen van woningen worden altijd maatschappelijke voorzieningen zoals scholen, zorgcentra, openbaar vervoer, parken, speeltuinen en winkels toegevoegd. Den Haag zet maximaal in op meervoudig ruimtegebruik.
- Den Haag neemt recreatiegroen op als maatschappelijke voorziening bij herstructurering van wijken en bij nieuwbouw. Elke inwoner woont op loopafstand van bijvoorbeeld een park of speelbos.
- Bij bijbouwen ligt de prioriteit bij voldoende betaalbare huur- en koopwoningen. Bij nieuwbouw en transformatie wordt minimaal 30% sociale huur toegevoegd en 20% middeldure huur. Sociale huurwoningen komen over de hele stad, dus ook in de betere wijken. Zo bestrijden we segregatie.
- De gemeente gaat weer zélf regie voeren over de ontwikkelingen in de stad. Bij plannen in het CID, Zuidwest en de Binckhorst is meer aandacht voor burgerparticipatie, de openbare ruimte en noodzakelijke voorzieningen. Een leefbaarheidseffectrapportage (LER) wordt uitgevoerd bij alle grote bouwplannen. In plekken waar wordt verdicht komt meer groen terug. De gemeenteraad neemt met de nieuwe Omgevingswet meer regie over de ruimtelijke ordening door niet alles aan het college over te laten.
- Het Prins Bernhardviaduct, Schenkviaduct en de Waldorpstraat vormen grote barrières. Deze worden aangepakt en er ontstaat ruimte voor het groen en woningen.

- De voorzieningen in Zuidwest (Escamp) schieten ernstig tekort, terwijl de gemeente in wijken als Dreven, Zichten en Gaarden alleen maar meer woningen wil bouwen. De Partij voor de Dieren wil daar een pas op de plaats.

6 Vervoer zonder vervuiling

Mobiliteit en bereikbaarheid

Onze gemeente kan zoveel mooier, schoner en gezonder

als we ons anders gaan vervoeren. Stilstaande en rijdende auto's nemen veel plek in, en zorgen voor uitstoot. Daarom is de auto niet langer de baas en zetten we voetgangers, fietsers en openbaar vervoer centraal. Zo realiseren we een groene omgeving en gezonde lucht: basisvoorwaarden voor het welzijn van iedereen.

Ruim baan voor voetgangers en fietsers

Vervuilend verkeer wordt ontmoedigd, schoon verkeer wordt gestimuleerd. Door ruim baan te geven aan voetgangers en fietsers kunnen we de hoeveelheid gemotoriseerd verkeer sterk terugdringen. Hiermee dragen we fors bij aan de klimaatdoelen, krijgen we een gezonde en aantrekkelijke stad, winnen we ruimte terug voor groen in onze straten en wordt het voor kinderen en dieren buiten veiliger.

- De gemeente investeert fors in snelle, veilige en groene wandel- en fietspaden. Vrijliggende fietspaden en ongelijkvloerse kruisingen bij drukke wegen hebben de voorkeur, maar niet ten koste van bomen en groen. Fietsers hebben altijd voorrang op rotondes en kruisingen met autowegen.
- Er komen vrijliggende fietspaden bij onder meer Plein 1813, de Paul Krugerlaan, de Goudenregenstraat, de Diamanthorst, de Doorniksestraat, de Hofzichtlaan en de Eisenhowerlaan. Ook worden veelgebruikte fietsroutes van schoolgaande kinderen verbreed om de verkeersveiligheid te verbeteren.
- Er komen veel meer leefstraten en fietsstraten waar voetgangers en fietsers voorrang hebben. Gemotoriseerde voertuigen zijn te gast en rijden stapvoets. Zo wordt spelen op straat en samenkomen met burens veilig en aangenamer. In een Leefstraat richten inwoners hun straat op een creatieve en leefbare manier in zodat er meer ruimte is voor spelen en ontmoeten. De gemeente helpt inwoners om Leefstraten in te richten.
- Een groter deel van Den Haag wordt autoluw, bijvoorbeeld het Oude Centrum en Scheveningen Dorp.
- De gemeente moedigt bedrijven en organisaties aan om gebruik te maken van fietskoeriers en doet dat zelf ook.
- Scooters, brom- en snorfietsen zijn niet langer welkom op fietspaden binnen de bebouwde kom.
- Alternatieve schone vormen van vervoer zoals speed pedelecs/e-bikes vormen een duurzaam alternatief voor middellang woon-werkverkeer en zijn daarom welkom op de fietspaden, met als maximumsnelheid 25 km/u binnen de bebouwde kom.
- In principe geldt er voor gemotoriseerd verkeer binnen de bebouwde kom een maximumsnelheid van 30 km/h. De inrichting van de weg wordt waar mogelijk aangepast.
- In straten zonder vrijliggende fietspaden wordt de maximumsnelheid beperkt tot 30 km/u. Straten zonder trottoirs worden omgevormd tot (woon)erven, met een maximumsnelheid van 15 km/u.
- Verkeerslichten worden zo afgesteld dat voetgangers, fietsers en het openbaar vervoer vaker groen licht krijgen dan auto's. Verkeerslichten worden voorzien van een timer en een regensensor.
- Er komt een verkeersveiligheidsplan om het aantal verkeersongevallen en het aantal slachtoffers onder mensen en dieren terug te dringen.
- Onveilige situaties die ontstaan door de aanwezigheid van tramrails worden aangepakt. De situatie in de Goudenregenstraat en Zoutmanstraat, waar veel ongelukken gebeuren met fietsers die met hun wiel klem raken in de tramrails, wordt verbeterd.
- Gevaarlijke kruispunten, zoals op de Benoordenhoutseweg en de Boekweitkamp worden aangepakt. De Schenktunnel wordt fietsvriendelijker.
- Op sommige plekken in het centrum wordt het zo druk dat zelfs fietsers en voetgangers niet meer op een veilige manier de ruimte kunnen delen. In die gevallen krijgt de voetganger voorrang en is de fiets te gast.
- In de Grote Marktstraat wordt een duidelijk fietspad gemaakt. De huidige verwarrende en gevaarlijke verkeerssituatie wordt aangepakt.
- De gemeente zorgt voor voldoende gratis fietsstallingen in winkelstraten (soms inpandig) en bij treinstations, tram- en bushaltes. Grote stallingen krijgen 24-uurs bewaking, bijvoorbeeld dankzij participatiebanen. De fietsstalling in het centrum aan

de Rijnstraat blijft geopend en er komt een goede fietsenstalling in Kijkduin en rond het Binnenhof.

- In veel wijken worden fietsen nu overal op de stoep geplaatst. Dit pakken we aan door meer fietsnietjes te plaatsen op plekken waar nu nog auto's worden geparkeerd. De stoep houden we vrij voor voetgangers en rolstoelgebruikers.

Goed en duurzaam openbaar vervoer

Momenteel investeert de overheid ruim twee keer zoveel in wegen als in het openbaar vervoer. Als we dat omdraaien wordt Nederland een stuk schoner, veiliger en duurzamer. Laten we in Den Haag beginnen!

- Openbaar vervoer krijgt prioriteit boven autoverkeer.
- Het openbaar vervoer moet veilig, betrouwbaar, frequent, betaalbaar en toegankelijk zijn, ook voor mensen met een functiebeperking. Het openbaar vervoer is gratis voor mensen met een laag inkomen. In alle woonwijken is regelmatig openbaar vervoer beschikbaar. Ook is er een goed nachtnetwerk.
- De gemeente stimuleert en faciliteert deelfietsssystemen zoals de OV-fiets. Niet alleen op treinstations zijn deelfietsen beschikbaar, ook op belangrijke tramhaltes en P+R-terreinen zijn deze een waardevolle toevoeging aan het openbaar vervoer.
- De gemeente vergroot de parkeer-en-reismogelijkheden. Voor reizigers die verder gaan met het openbaar vervoer of fiets worden de P&R-faciliteiten gratis.
- Er komen arrangementen om vervoersarmoede tegen te gaan. Mensen met een laag inkomen kunnen bijvoorbeeld via de Ooievaarspas extra worden geholpen.
- Al het openbaar vervoer en de voertuigen van de gemeente zijn vanaf de eerstvolgende aanbesteding 100% duurzaam aangedreven. Vanaf uiterlijk 2030 zijn alle bussen en trams 100% duurzaam aangedreven en emissievrij.
- De busverbindingen van Kijkduin, Benoordenhout, Vroondaal en Ypenburg (De Bras) met het Centrum worden beter, zodat er een volwaardig alternatief ontstaat voor de auto. Er wordt verder een tramhalte ter hoogte van de rotonde Houstkade aangelegd, een wens die al langer leeft bij de bewoners van Leidschenveen.
- De gemeente investeert in versnelling van het openbaar vervoersysteem zonder het fijnmazige OV-netwerk te verliezen. Wijken worden sneller ontsloten door investeringen in de Leyenburg- en de Koningscorridor.
- Bomen kappen voor de aanleg van nieuwe of aangepaste tramlijnen moet niet gebeuren. Dit was een grote klap voor de Scheveningseweg en dreigt nu te gebeuren bij Tram 16. Ook moet aandacht zijn voor de belangen van bewoners en de mogelijk extra trillingen vanwege zwaardere trams.
- Bij grootschalige bouwplannen moet vanaf het begin in een goed openbaar vervoernetwerk worden geïnvesteerd; niet pas als de huizen er al staan. Een voorbeeld waar het nu misgaat is in Den Haag Zuidwest; hier moet flink worden geïnvesteerd in beter OV.

Minder en schonere auto's = meer ruimte en gezonde lucht!

Overall waar auto's staan of rijden, kunnen geen kinderen spelen. Den Haag kiest ervoor om de openbare ruimte terug te winnen op de auto.

- Er komen geen nieuwe autoparkeerplekken bij op straat. Overbodige parkeerplaatsen worden omgevormd tot bredere voetpaden, kinderspeelplekken, bloemrijke bermen, kleine parken of fietsparkeerplekken.
- Het plan om parkeerplaatsen bij de Mient aan te leggen ten koste van veel groen wordt niet uitgevoerd. Met omwonenden wordt gekeken naar duurzame alternatieven.
- Betaald parkeren gaat gelden voor de hele stad. De gemeente verhoogt de kosten voor een tweede parkeervergunning en schaft de derde af. Vergunningen voor deelauto's worden gefaciliteerd.

- De binnenstad wordt autovrij. Parkeren kan buiten de stad met goede P+R-voorzieningen en hoogwaardig openbaar vervoer.
- De gemeente onderzoekt welke straten in Den Haag in aanmerking komen om te worden omgebouwd tot autovrije groene straten. Buurtinitiatieven met deelauto's die leiden tot het inleveren van parkeervergunningen worden beloond met het omvormen van een parkeerplaats tot een groene ruimte.
- De gemeente voert gedifferentieerde parkeertarieven in op basis van de uitstoot van het voertuig, waarbij een hoger tarief wordt gehanteerd voor vervuilende auto's en een lager tarief voor schonere auto's.
- Den Haag streeft naar Zero Emissie voor de logistiek. Vrachtverkeer wordt waar mogelijk geweerd uit het centrum en woonkernen. Aan de rand van de gemeente komen distributiehubs, waarna verder vervoer van goederen fossielvrij plaatsvindt.
- De gemeente hanteert minimale afstanden tussen drukke verkeerswegen en de vestiging van gevoelige bestemmingen, zoals scholen, kinderdagverblijven en verzorgingscentra.
- Verkeerswegen voor gemotoriseerd verkeer worden door de gemeente niet meer uitgebreid of verbreed.
- Er zijn veel plaatsen waar structureel te hard wordt gereden. Denk aan de Waldeck Pyramontkade, de Benoordenhoutseweg, de Statenlaan, de Van Alkemadelaan, de Schenkkade, de Westduinweg of de Vaillantlaan. Op deze plekken wordt de weginrichting aangepast en er wordt meer op snelheid gecontroleerd.
- De Hoefkade, Javastraat en Vaillantlaan behoren tot de straten met de slechtste luchtkwaliteit van Nederland. Dit moet anders!
- Vervuilend verkeer wordt geweerd door de invoering en uitbreiding van milieuzones. Deze zone gaat voor het grootste deel van Den Haag (in elk geval binnen de Haagse ring) gelden voor brommers, auto's, vrachtwagens en bussen.
- De gemeente zorgt voor voldoende oplaadpunten met groene stroom voor elektrische voer- en vaartuigen. Deze worden waar mogelijk in het bestaande straatbeeld geïntegreerd, bijvoorbeeld in de grond of in lantarenpalen.
- Initiatieven voor elektrische deelauto's en (elektrische) (bak-)fietsen worden actief ondersteund.
- In Loosduinen en Laak wordt ingezet op mobiliteitshubs. Op centrale pleinen in de buurten worden elektrische deelauto's, deel-(bak)-fietsen aangeboden (voordelig met ooevaarspas) aan bewoners van de buurt. Hiermee bestrijdt de gemeente vervoersarmoede en biedt mensen een alternatief voor de eigen auto.
- Voor medewerkers, de raad en het college wordt vervoer per fiets door de gemeente bevorderd. Voor langeafstandsvervoer wordt gebruik gemaakt van openbaar vervoer en elektrische deelauto's.
- Den Haag lobbyt voor betere internationale treinaansluitingen en faciliteert deze. Den Haag moet weer een goede dagelijkse verbinding met het buitenland krijgen, bijvoorbeeld naar Brussel, Düsseldorf en Aken.
- Den Haag onderzoekt de mogelijkheden voor elektrisch passagiers- en goederenvervoer over water.
- Er komt een milieuzone op het water: in de binnenstad en in natuurgebieden zijn vanaf 2030 alleen nog boten zonder verbrandingsmotor welkom. Schone vaartuigen krijgen voorrang bij ligplaatsvergunningen. Ook de schepen in de Scheveningse Haven worden schoner.

7 Gezond en veilig in Den Haag

Gezondheid, zorg en veiligheid

Een gezonde en veilige leefomgeving draagt bij aan het voorkomen van problemen. Als mensen gezonder leven door meer buiten te zijn, veel te bewegen en goed te eten, zijn ze minder vaak ziek en belanden ze minder snel in een zorgtraject. De Partij voor de Dieren legt de nadruk daarom op preventie. Niet alleen bij gezondheid, maar ook bij nieuwe virusuitbraken en bij veiligheid. Mensen die zorg of ondersteuning nodig hebben dienen zo goed en snel mogelijk te worden geholpen. Geld mag nooit een reden zijn om geen of ondermaatse hulp en ondersteuning te krijgen.

Gezond begint bij schoon

Een gezonde omgeving begint bij een schone omgeving. De negatieve effecten van luchtverontreiniging en geluidsoverlast op de gezondheid mogen niet onderschat worden. Deze randvoorwaarden voor onze gezondheid moeten beter worden bewaakt.

- Iedereen heeft recht op schone lucht. De Partij voor de Dieren wil dat Den Haag een plan opstelt om ervoor te zorgen dat de gemeente voldoet aan de luchtkwaliteitsnormen van de Wereldgezondheidsorganisatie.
- De gemeente bevordert schone lucht door op meer plekken gemotoriseerd verkeer te weren, milieuzones in te stellen en houtstook aan banden te leggen. Houtstook is een enorme bron van ultrafijnstof, dat voor gezondheidsproblemen kan zorgen bij o.a. longpatiënten, (ex-) coronapatiënten, kinderen en ouderen. Daarom komen er geen biomassacentrales in Den Haag en de gemeente licht haar burgers beter voor over verantwoord gebruik van pellet- en houtkachels om overlast te beperken. Aanschaf van dit soort kachels wordt ontmoedigd. Er komt een gemeentelijk stookverbod wanneer een stookalert is afgegeven en een meldpunt bij de gemeente waar stookoverlast gemeld kan worden.
- Bomen en groen maken de lucht schoner. Mensen en dieren worden daarnaast gelukkiger van een groene omgeving. De gemeente is daarom ambitieus in het planten van extra groen en bomen en beschermt bestaande bomen.
- Bewoners die boomspiegels willen 'adopter' en vergroenen in hun wijk, krijgen daarvoor steun van de gemeente.
- Den Haag heeft bedrijven die vervuiling veroorzaken goed in beeld en handhaaft strikt op overlast en overtredingen. Er komt meer capaciteit bij de toezichthouders zodat zij intensiever kunnen controleren, ook om milieuvervuiling te voorkomen. Er komt een lokaal meldpunt waar misstanden op het gebied van natuur en milieu ook anoniem gemeld kunnen worden.
- Den Haag werkt uitbreiding van vliegverkeer tegen en verzet zich tegen toenemend vliegverkeer boven de gemeente.
- Er komen meer openbare tappunten voor drinkwater in het centrum, bij stations en op andere drukke plekken.
- De gemeente is samen met het drinkwaterbedrijf Dunea, het waterschap Delfland, de provincie en het Rijk verantwoordelijk voor schoon en gifvrij drinkwater, zonder stoffen als PFAS (zoals GenX). Bij nieuwe ontwikkelingen worden geen vervuilende activiteiten getolereerd die negatieve gevolgen hebben voor een gezonde drinkwatervoorziening.
- Geluidsoverlast kan stress veroorzaken en de gezondheid verslechteren. Den Haag pakt bronnen van geluidsoverlast in de woonomgeving aan. Hierbij worden de WHO-richtlijnen voor geluid van weg, vlieg en railverkeer en windturbines aangehouden.
- Den Haag gaat voorzichtig om met elektromagnetische velden. Het blijft cruciaal om in de telecomsector strikt te handhaven op elektromagnetische stralingsnormen, inclusief de gecombineerde effecten van meerdere antennes.

Bewegen is gezond

In onze gemeente kunnen inwoners naar hartenlust bewegen. De gemeente richt de openbare ruimte optimaal in om veilig te kunnen sporten en bewegen en maakt sportdeelname voor iedereen toegankelijk.

- Wandelen, fietsen, buiten spelen en sporten wordt gestimuleerd en krijgt volop de ruimte, maar gaan niet ten koste van de natuur of het groen. De openbare ruimte wordt beweegvriendelijk ingericht en er komen meer natuurlijke en groene speelplaatsen.
- Sporten in verenigingsverband moet voor iedereen mogelijk zijn. In elke wijk zijn sportvoorzieningen voor jong en oud, zoals beweegtuinten, fitnessplekken, openbare voetbal- en basketbalveldjes en skateparken.

- De openingstijden voor Haagse zwembaden moeten worden verruimd en in het stadsdeel Laak opent een nieuw duurzaam zwembad. Ieder kind moet op zwemles kunnen.
- De Haagse sporthallen zijn vaak verouderd; deze worden gerenoveerd. Verder worden gemeentelijke sportaccommodaties beter onderhouden en er wordt geïnvesteerd in de CO2-reductie van sporthallen en zwembaden.
- Schoolpleinen en speelgelegenheden worden vergroend en zijn buiten schooluren beschikbaar voor de buurt.
- Nieuwe sportvelden worden zo groen en natuurinclusief mogelijk aangelegd en er wordt geen gif gebruikt bij onderhoud. Er worden geen nieuwe kunstgrasvelden aangelegd. Als bestaande kunstgrasvelden aan vervanging toe zijn, worden ze vervangen door echt gras. Op alle kunstgrasvelden waar gebruik wordt gemaakt van rubbergranulaat, wordt het rubbergranulaat opgeruimd en zonodig vervangen door een niet giftig en schadelijk materiaal, zoals kurk en kokosvezels.
- De gemeente stimuleert deelname aan sport in het bijzonder onder doelgroepen die hieraan weinig deelnemen, onder wie (kinderen van) mensen met een laag inkomen.
- De gemeente heeft een geschikt sportaanbod voor ouderen en mensen met een chronische ziekte of beperking.
- De gemeente subsidieert geen commerciële topsportorganisaties, zoals ADO Den Haag. De gemeente zet in op breedtesport en sporten in de wijk. Ze richt de buitenruimte zo in dat die uitnodigt tot bewegen.

Gezond en duurzaam voedsel

De Partij voor de Dieren wil dat gezond, biologisch en plantaardig eten makkelijker en goedkoper wordt. Ongezonder eten is overal beschikbaar en er wordt grootschalig reclame voor gemaakt door de voedselindustrie.

- De gemeente stelt een nieuwe voedselvisie op en informeert en stimuleert haar inwoners met een campagne om gezond, biologisch, duurzaam en plantaardig te eten. Dit in aanvulling op het aangenomen initiatiefvoorstel van de Partij voor de Dieren.
- Den Haag faciliteert duurzame en lokale voedselinitiatieven, zoals die van Lekker Nassûh en de Gymzaal, maar ook buurttuinen, zoals de Spinozahof.
- In de eigen organisatie voert de gemeente het succesvolle concept 'Carnivoor? Geef het door!' in: plantaardig voedsel wordt de norm en dierlijk voedsel de uitzondering, iets wat van tevoren besteld moet worden.
- Plantaardig eten wordt gestimuleerd bij de organisaties waar de gemeente aan deelneemt of die de gemeente (financieel) ondersteunt.
- Den Haag zoekt naar middelen om nieuwe vestigingen van fastfoodketens te kunnen weren en treedt daarover in overleg met het Rijk.
- Den Haag weert snoepautomaten en reclame voor ongezond voedsel van stations en openbare voorzieningen.
- Den Haag ondersteunt dat kinderen van jongs af aan gezonde en duurzame voeding krijgen. Denk hierbij aan het faciliteren van plekken voor borstvoeding in openbare gebouwen en het geven van fruit en een gezonde, duurzame lunch op kinderdagverblijven en scholen.
- De gemeente wordt eetbaar: er komen meer moes- en pluktuinen.
- Het armoedebeleid moet gezondere voedselkeuzes makkelijker maken.
- De gemeente activeert en motiveert bewoners en bedrijven om voedselverspilling te verminderen en neemt maatregelen om voedselverspilling binnen de eigen organisatie tegen te gaan.
- Volkstuinverenigingen verdienen bescherming door de gemeente, geen dreiging van opheffing. De verenigingen hebben niet alleen vaak een grote natuurwaarde als onderdeel van de ecologische zone, bijvoorbeeld aan de Schenk en in Zuidwest.

Ook voor de tuiniers zijn de verenigingen van onschatbare waarde. Plannen waarbij volkstuinten verdwijnen zijn daarom voor de Partij voor de Dieren uit den boze. Er moet juist meer geïnvesteerd worden om de voorzieningen, veiligheid en het duurzame karakter van de verenigingen op peil te houden.

Gezond en wel

Steeds meer mensen voelen zich eenzaam en ongelukkig in onze geïndividualiseerde samenleving. Sommigen ervaren stress en een te hoge prestatiedruk. Depressieve klachten en burn-outs liggen op de loer. Dat verdient meer aandacht en openheid. Om het welzijn te bevorderen en de zorgkosten op termijn beheersbaar te houden investeert de Partij voor de Dieren in preventie. Onze samenleving gezond, sociaal, veilig en ontspannen maken is de beste manier om gezond te worden.

- Er bestaan grote gezondheidsverschillen tussen de Haagse wijken. Bewoners van rijkere wijken leven jaren langer en in betere gezondheid dan bewoners van armere wijken. De verschillen tussen de wijken willen we verkleinen door te investeren in toegankelijke zorg en welzijn voor iedereen, mede door de inzet van sociale wijkteams.
- Initiatieven die gericht zijn op preventieve gezondheidszorg en welzijn, zoals het voorkomen van eenzaamheid en geestelijke problemen, krijgen steun van de gemeente.
- De gemeente stimuleert de inzet van ervaringsdeskundigen bij de ondersteuning van kwetsbare mensen.
- De gemeente investeert in jongerencentra, buurthuizen, wijkcentra en ontmoetingsplekken voor ouderen en mensen met een beperking.
- De gemeente moet meer aandacht geven aan welzijnsinitiatieven van onderop in plaats van aan de grote welzijnsorganisaties. Zo ondersteunt de gemeente zelfstandige welzijnsorganisaties, zoals de Mussen.
- Er komt een brede aanpak om de psychische gezondheid te verbeteren, waarbij naast zorgprofessionals ook het (hoger) onderwijs en werkgevers- en werknemersorganisaties betrokken worden. Ook komt er een integrale aanpak voor de preventie van zelfdoding.

Zoönosen zoals COVID-19 en Q-koorts

De coronacrisis heeft ingrijpende gevolgen voor onze samenleving. COVID-19 was niet de eerste zoönose (infectieziekte die overspringt van dier op mens) die het gevolg was van onze omgang met dieren: door de intensieve veehouderij, de natuurvernietiging door de mens en de wereldwijde handel in dieren lopen we een hoog risico op nieuwe zoönosen. Virussen kunnen zo gemakkelijk overspringen van dieren op mensen. Dit is een bedreiging voor de wereldwijde volksgezondheid. Een nieuwe uitbraak moeten we dan ook voorkomen, en daarmee kunnen we in Den Haag lokaal beginnen.

- Den Haag brengt in kaart welke mogelijke bronnen er binnen de gemeente zijn waar ziekteverwekkers van dier naar mens kunnen overspringen.
- De gemeente informeert actief haar inwoners over de risico's van ziekteverwekkers, vervuiling en uitstoot veroorzaakt door veehouderijen; zij informeert haar inwoners over de gezondheidsrisico's van geitenhouderijen gevestigd in de buurt van woonwijken, zorgcentra en scholen.
- Tijdens de corona-lockdown zagen we het grote belang van natuur en groen voor mensen: recreatie in het groen en in de natuur is in die periode sterk toegenomen, met alle gevolgen van dien. De gemeente neemt daarom maatregelen om schade te beperken en overlast te voorkomen en legt extra groen en natuur aan.
- Bij de coronaherstelmaatregelen staan niet de economische kortetermijnbelangen centraal. We moeten niet terug naar het oude abnormaal, maar naar een nieuw normaal waar de belangen van dieren, natuur, milieu en klimaat centraal staan.
- Als gevolg van de coronamaatregelen kampen veel (jonge) mensen met psychologische problemen. We zorgen ervoor dat er voldoende toegankelijk psychologische hulp voor deze mensen beschikbaar is.

- Arbeidsmigranten, daklozen en andere kwetsbare groepen worden in coronatijd door de gemeente opgevangen.

Zorg op maat

De behoefte aan zorg en hulp vanuit de Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning neemt toe. Dit komt onder andere door een ongezonde leef- en voedselomgeving, hoge prestatie-eisen, de toename van het aantal chronisch zieken en door de vergrijzing. In de zorg zijn problemen ontstaan toen de Rijksoverheid verantwoordelijkheden afschoof op gemeenten zonder daar voldoende budget voor te geven.

- Iedereen die zorg en hulp heeft, heeft daar recht op, zonder lange wachtlijsten en met oog voor de menselijke maat. Den Haag levert de beste zorg die het kan en vraagt bij de Rijksoverheid om meer geld voor de zorg.
- De gedupeerden van het toeslagenschandaal ontvangen door een initiatief van de Partij voor de Dieren ondersteuning van de gemeente Den Haag. Deze zorg moet worden voortgezet. Het herstel mag niet ten koste gaan van andere taken op het gebied van welzijn. Extra middelen vanuit de landelijke overheid zijn dus vereist. Den Haag faciliteert een oplossing gebaseerd op de pilots 'betekenisvol herstel' en 'versneld herstel' die bijdraagt aan het emotionele en financiële herstel van de ouders en aan een zo kort mogelijke integrale beoordeling op één locatie.
- De gemeente zorgt voor kwalitatief goede zorg en hulpverlening, liefst door kleinschalige, buurtgerichte organisaties waar zorgmedewerkers fatsoenlijke werkomstandigheden hebben en zorgbestuurders geen topsalaris verdienen. Zorgverleners en opvanglocaties houden rekening met de achtergrond, identiteit en levensstijl van gebruikers.
- Den Haag heeft veel mensen die zorg nodig hebben en moeten worden opgevangen. We vangen ze kleinschalig op verspreid over Den Haag. We pakken de overconcentratie van zorgdoelgroepen in Escamp en Loosduinen aan.
- Wachtlijsten en wachttijden dringen we terug. Tot het zover is zorgen we voor voldoende overbruggingszorg en meer (tijdelijke) opnameplaatsen. De gemeente zorgt ook voor voldoende behandelplekken en reservebedden voor mensen in acute (psychische) nood.
- De overbelasting van de jeugdzorg pakken we adequaat aan. We beperken de wachtlijsten en lossen knelpunten in de GGZ op. Persoonlijke begeleiders komen langs bij gezinnen die het nodig hebben en huisartsenposten krijgen een ondersteuner.
- Ouders en kinderen krijgen goede ondersteuning bij scheiding, ziekte en andere ingrijpende gebeurtenissen.
- Het bevorderen van gelijke kansen voor iedereen is nodig om zwaardere jeugdzorg te voorkomen.
- Het komt nog te vaak voor dat jongeren die jeugdhulp ontvangen opeens in het diepe vallen op het moment dat ze 18 jaar worden. De overgang tussen jeugdzorg en volwassenenzorg moet daarom worden versoepeld, door geleidelijke afbouw van de geboden hulp van 18 jaar tot 21 jaar.
- De gemeente erkent de relatie tussen huiselijk geweld en dierenmishandeling. Om huiselijk geweld en dierenmishandeling tegen te gaan werkt de gemeente nauw samen met het Landelijk Expertise Centrum Dierenmishandeling en het Landelijk Expertise Centrum Kindermishandeling.
- Bij politie, jeugdzorg, scholen, dierenartsen en sociale wijkteams wordt extra aandacht besteed aan het herkennen en melden van geweld in de thuissituatie tegen zowel mensen als dieren.
- Het moet voor slachtoffers van huiselijk geweld makkelijker worden om melding te maken en gebruik te maken van crisisopvang als het niet mogelijk is om de thuissituatie voldoende veilig te maken. Er is voor die situaties voldoende crisisopvang beschikbaar in de regio.

- Met organisaties voor vrouwen- en mannenopvang spreekt de gemeente af dat zij bij het intakegesprek vragen naar de aanwezigheid van huisdieren binnen het gezin. Daarbij wordt dan ook de mogelijke opvang van het huisdier besproken.
- De gemeente helpt mensen die (tijdelijk) naar een crisisopvang of zorginstelling verhuizen om hun huisdier mee te nemen, tenzij dat niet in het belang van het dier is. Als dat niet mogelijk is, wordt gezorgd voor goede opvang van het huisdier.
- Mantelzorgers worden (financieel) ondersteund. Er komt extra aandacht voor het tegengaan van overbelasting van mantelzorgers. Bij de toegang en evaluatie van de zorg wordt meer rekening met de beperkte belastbaarheid van mantelzorgers gehouden.
- Cliënten in de zorg moeten kunnen meebeslissen over hun eigen behandeling. Inwoners hebben de mogelijkheid tot eigen regie over hun persoonsgegevens.
- De gemeente zorgt voor kwalitatief goede hulpmiddelen en doelgroepenvervoer, waar service en duurzaamheid (door bijvoorbeeld hergebruik en elektrisch vervoer) hand in hand gaan. Bij aanvragen voor ondersteuning voor mensen met een beperking met hulp- of therapiedieren wordt goed gekeken naar dierenwelzijn.
- De afgelopen tijd heeft de gemeente flink bezuinigd op de zorg (WMO). Hierdoor komen mensen die aangewezen zijn op zorg in de problemen. Den Haag gaat zorgen dat mensen die hulpmiddelen nodig hebben, zoals een scootmobiel, dit kunnen krijgen. We stellen een gemeentelijke ombudsfunctie in, zodat problemen rond de toekenning door een onafhankelijke partij kunnen worden beoordeeld en opgelost.
- Den Haag zet zich in om te zorgen dat ziekenhuis Bronovo zoveel mogelijk open blijft.

Verslavingen

Het gebruik van genotsmiddelen kan risico's voor de gezondheid en veiligheid opleveren en kan leiden tot verslaving. Ook mag het gebruik niet leiden tot vervuiling van het milieu en hinder voor de omgeving.

- De gemeente zorgt voor een goede voorlichting over de gezondheidsrisico's van het gebruik van verslavende middelen, waaronder ook gamen, (online) gokken, internet en sociale media. Jongeren hebben hierbij speciale aandacht. Den Haag ondersteunt het tegengaan van verslaving.
- Den Haag werkt toe naar een rookvrije generatie. Er wordt niet meer gerookt bij scholen, op kinderspeelplaatsen en bij sportgelegenheden. Er komen meer rookvrije zones in de openbare ruimte, bijvoorbeeld bij bushaltes en ziekenhuizen. De gemeente geeft het goede voorbeeld en verbiedt roken rond alle gemeentelijke gebouwen.
- Er komen geen nieuwe casino's of gokhallen.
- Den Haag staat open voor proeven met lokale wietteelt. Deze teelt is duurzaam en biologisch. Er komen geen nieuwe coffeeshops in de buurt van scholen.
- Den Haag heeft in het Regentessekwartier (Weimarstraat) en het Zeeheldenkwartier een overschot aan coffeeshops. Daarom werkt de gemeente mee aan de verplaatsing van coffeeshops naar plekken waar er nu geen zijn. We staan positief tegenover een afhaaloket.
- Er komt een preventiecampagne over het gebruik van lachgas. Vanwege milieu-, klimaat- en gezondheidsrisico's, is lachgas in de openbare ruimte ook verboden. Op dit verbod wordt gehandhaafd.

Veiligheid

De gemeente zet stevig in op veiligheid in de brede zin van het woord. Om de stad op de lange termijn veilig en leefbaar te houden wordt zowel criminaliteit als racisme en discriminatie actief bestreden. Daarnaast is het belangrijk om zoveel mogelijk te voorkomen dat mensen op het verkeerde pad raken en in de criminaliteit belanden.

- Ondernijning (onderlinge verwevenheid tussen boven- en onderwereld) is een groot probleem in heel Nederland. De gemeente investeert in de politiecapaciteit tegen ondernijning, witwassen en fraude en bekijkt het vergunningenbeleid kritisch.
- Den Haag investeert in meer wijkagenten, de ogen en oren van de buurt. Dankzij de inzet van de wijkagent kunnen mogelijke problemen in de buurt al in een vroeg stadium worden gesignaleerd, voor ze ontsporen.
- De politiebureaus in de wijken, zoals bureau Overbosch, worden niet gesloten.
- De criminaliteit in Den Haag neemt toe, zoals steekincidenten, dumpingen van drugsafval en illegale drugsverkoop. Den Haag investeert daarom in meer toezicht en handhaving.
- Er komt meer aandacht voor de oorzaken van criminaliteit en het voorkomen van criminaliteit, bijvoorbeeld door te investeren in jongeren in kansarme situaties. Ook zet de gemeente in op preventie door goed en zinvol jongerenwerk en voldoende opbouwwerkers. De gemeente biedt, liefst proactief, gerichte ondersteuning aan ouders met kinderen, pubers die dreigen af te glijden, bij voorkeur door professionals met dezelfde culturele achtergrond.
- Met cameratoezicht en automatische gezichtsherkenning in de publieke ruimte wordt uit privacyoverwegingen zeer terughoudend omgegaan. Cameratoezicht biedt slechts schijnveiligheid en zorgt vaak alleen maar voor verplaatsing van het probleem.
- Discriminatie en racisme worden actief bestreden, zie ook hoofdstuk 8.
- Iedereen moet veilig over straat kunnen. Hierbij wordt extra aandacht besteed aan vrouwen en LHBTQIA+-personen. Straatintimidatie wordt aangepakt.
- Er komt een actieplan om femicide (vrouwenmoord), (online) vrouwenhaat en geweld tegen vrouwen tegen te gaan.
- Preventief fouilleren werkt etnisch profileren en stigmatiseren in de hand en Den Haag staat dit niet toe.
- Veiligheid van mens en dier staat onder druk door de klimaatcrisis, hittestress, droogte, duinbranden en overstromingen. Den Haag speelt in op deze risico's en maakt veiligheidsprotocollen en hitteplannen. De gemeente neemt dierveiligheid mee in een effectief plan voor klimaatadaptatie.
- In het rampenplan wordt de evacuatie, in-veiligheidstelling en tijdelijke opvang geregeld van alle dieren in de Den Haag, van huisdieren tot aan dieren op de kinderboerderij.
- In het driehoeksoverleg tussen de burgemeester, het Openbaar Ministerie en de politie is er oog voor dierenwelzijn. Dierenmishandeling wordt actief opgespoord en tegengegaan.
- Zolang er nog geen landelijk verbod is op het afsteken van consumentenvuurwerk stelt Den Haag een eigen verbod in. Ook carbidschieten wordt verboden. Nieuwe verkooppunten voor consumentenvuurwerk worden niet vergund. Feestelijke, veilige en milieuvriendelijke alternatieven voor vuurwerk, zoals shows met licht, muziek, drones en lasers, kunnen plaatsvinden als mensen, dieren, natuur en milieu er geen schade van ondervinden.
- Met oud en nieuw kunnen onder strenge voorwaarden centraal georganiseerde vuurwerkshows en kleinschalige vuurwapels (vreugdevuur) worden georganiseerd. De organisatoren zijn volledig verantwoordelijk voor de veiligheid en voor het opruimen van het afval.
- Er komen meer handhavers (boa's) om de veiligheid op straat te verbeteren en overlast in de natuurgebieden tegen te gaan.

8 Iedereen doet er toe

Gelijke kansen, werk en inkomen

In een gezonde en bloeiende samenleving is iedereen gelijkwaardig. Maar in Nederland is van echte gelijkwaardigheid helaas nog geen sprake, ook niet in Den Haag. Waar je wieg staat, bepaalt nog altijd voor een groot deel je kansen. Gemiddeld worden mensen uit armere gezinnen en buurten minder oud en hebben ze een slechtere gezondheid. Mensen die om wat voor reden dan ook niet tot de norm behoren worden bewust en onbewust gediscrimineerd en achtergesteld. Voor racisme, discriminatie en ongelijke kansen mag geen ruimte zijn in Den Haag. Met andere woorden: er is werk aan de winkel voor de (lokale) overheid.

Gelijke kansen voor iedereen

Racisme en andere vormen van discriminatie komen helaas nog steeds veel voor: zichtbaar en ook onzichtbaar verweven in de structuren van onze samenleving. Het is tijd voor zelfreflectie en een daadkrachtige aanpak vanuit de overheid, die zich niet afzijdig mag houden. Erkenning van het verleden is een belangrijk onderdeel van de bestrijding van hedendaagse discriminatie en racisme.

- Den Haag treedt met kracht op tegen discriminatie en komt met een plan om institutioneel racisme uit te bannen.
- De gemeente investeert in de emancipatie van minderheden op scholen, bij sportverenigingen, in zorginstellingen, in religieuze kringen en binnen de eigen organisatie.
- Den Haag pakt discriminatie op de arbeidsmarkt aan, bijvoorbeeld door het inzetten op anoniem solliciteren.
- Het ambtenarenapparaat wordt een evenwichtige afspiegeling van de samenleving. Den Haag onderzoekt op welke wijze de eigen organisatie, inclusief het college, inclusiever en meer divers kan worden.
- Informatie die vanuit de gemeente wordt verstrekt is zoveel mogelijk geschreven op taalniveau B1, wat door de meeste inwoners wordt begrepen. Waar nodig wordt belangrijke informatie ook in andere talen verstrekt.
- Den Haag zorgt dat aangifte doen bij discriminatie laagdrempeliger wordt om zo de aangiftebereidheid van slachtoffers te vergroten. Dit doen we onder andere door sensitiviteitstraining over bijvoorbeeld racisme en LHBTQIA+-onderwerpen bij de politie.
- Etnisch profileren is discriminatie. Etniciteit en nationaliteit mogen geen factor zijn bij selectiebeslissingen en risicoprofielen van Den Haag.
- Preventief fouilleren werkt etnisch profileren en stigmatisering in de hand en Den Haag staat dit niet toe.
- De gemeente doet geen zaken met (en verleent geen subsidies aan) organisaties die discrimineren en uitsluiten.
- Den Haag maakt excuses voor het slavernijverleden en er komt een volwaardig Haags slavernijmonument.
- Burgers moeten kosteloos en zonder psychisch onderzoek hun achternaam kunnen veranderen als die uit het koloniale verleden stamt.
- Betwist erfgoed wordt in kaart gebracht. Den Haag zoekt op democratische wijze een zelfkritische omgang met dit erfgoed.
- Den Haag ondersteunt en faciliteert feestdagen van verschillende culturen, zoals het Suikerfeest en Keti Koti.
- De gemeente werkt op geen enkele wijze mee aan vieringen waarbij Zwarte Pieten aanwezig zijn. Sinterklaas wordt een leuk feest voor alle kinderen.
- Er wordt op meerdere plekken in de gemeente zichtbaarheid gegeven aan LHBTQIA+'ers. Rondom bepaalde dagen, zoals bijvoorbeeld de internationale dag tegen transfobie en de Coming Out Day, worden publiekscampagnes en lezingen georganiseerd. De gemeente hijst minstens één keer per jaar de regenboogvlag (Progress-vlag) en de transgendervlag op alle gemeentelijke panden. Er wordt verder in de openbare ruimte aandacht gevraagd voor de LHBTQIA+'ers door de aanleg van regenboogzeebrapaden (zoals op de Bezuidenhoutseweg) en regenboogbankjes (zoals nu bij het homomonument, winkelcentrum Loosduinen en Kijkduin).
- Den Haag zorgt voor een genderneutraal toilet op het gemeentehuis en stimuleert instellingen zoals de bibliotheek en buurthuizen om hetzelfde te doen.
- Den Haag kiest in de communicatie naar burgers een gender neutrale aanspreekvorm.
- Den Haag wijst scholen op de mogelijkheid ervaringsdeskundigen in te schakelen voor voorlichting over (LHBTQIA+-)discriminatie en racisme.

- Den Haag draagt er zorg voor dat sekswerkers hun werk op een veilige manier kunnen uitvoeren.
- De situatie in de bestaande seksstraten in de Doublet- en Geleenstraat wordt aanzienlijk verbeterd. Door jarenlange onzekerheid over sluiting en verplaatsing zijn de huidige locaties in verval geraakt. Door te zorgen voor duidelijkheid en financiële stimulans kunnen in beide straten de omstandigheden snel worden verbeterd.
- De gemeente zorgt dat straatnamen in Den Haag recht doen aan de geschiedenis van alle inwoners. Bij nieuwe straatnamen die naar personen verwijzen wordt diversiteit het uitgangspunt. De gemeente faciliteert het maatschappelijk debat over hoe om te gaan met bestaande straatnamen die verwijzen naar het koloniale verleden.

Humaan asielbeleid

De Partij voor de Dieren maakt zich zorgen over het gebrek aan bestaanszekerheid en toekomstperspectief in grote delen van de wereld. De klimaat- en natuurriscrisis zullen dit in de toekomst alleen maar verergeren. De gemeente heeft een humaan opvangbeleid voor mensen die een veilig onderkomen zoeken.

- Den Haag biedt kleinschalige opvang aan asielzoekers verspreid over de gemeente. Asielzoekers worden opgevangen op een wijze die hen in staat stelt zich te ontplooiën door middel van taalcursussen, onderwijs, werk en goede zorg.
- Den Haag helpt statushouders bij het vinden van huisvesting, integreren en het vinden van een gepaste baan en/of opleiding. Hierbij werkt de gemeente nauw samen met de arbeidscoaches van Vluchtelingenwerk. De arbeidscoaches steken tijd en aandacht in het leren kennen van de vluchteling. Samen kijken ze naar de wensen en ervaring van de vluchteling.
- De gemeente werkt niet mee aan het uitzetten van kinderen die hier geworteld zijn.
- Niemand zou op straat moeten slapen, dus ook uitgeprocedeerde asielzoekers niet. Den Haag zorgt ervoor dat deze mensen een veilige slaapplek en te eten hebben.

Volwaardig meedoen voor iedereen

Mensen zijn gelukkiger wanneer zij iets kunnen betekenen in de samenleving. Mensen moeten ongeacht hun achtergrond, functiebeperking, financiële situatie of leeftijd hun talenten kunnen ontplooiën. Kern van het sociale beleid hoort te zijn: “Niets over ons, zonder ons”.

- Het marginaliseren en stigmatiseren van mensen met een functiebeperking op grond van hun lichamelijke en/of verstandelijke gesteldheid, ook wel validisme genoemd, wordt serieus genomen als vorm van discriminatie.
- Den Haag bevordert de gelijke rechten van mensen met een beperking en zorgt ervoor dat het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap strikt wordt nageleefd. Toegang tot overheidsgebouwen en publieke voorzieningen zoals onderwijs, openbare instellingen, toiletten en openbaar vervoer wordt vanzelfsprekend voor iedereen. Zaken als ondertiteling van de raadsuitzending, gebarentolken bij belangrijke gemeentelijke evenementen en rolstoelvriendelijke stoepen worden de norm.
- Openbare en publieke ruimtes worden optimaal toegankelijk voor mensen met een lichamelijke, visuele of auditieve beperking, voor mensen die snel overprikkeld raken en voor analfabeten en laaggeletterden. Zo moet het openbaar vervoer toegankelijker worden voor mensen met beperkingen, bijvoorbeeld met toegankelijke haltes, lagevloertrams en door elektrische rolstoelen toe te staan in bussen. Ook moet er genoeg ruimte op de stoep zijn voor rolstoelgebruikers. Daarnaast moeten er meer en beter onderhouden geleidelijnen komen.
- De gemeente investeert in laagdrempelige en goed bereikbare buurtcentra.
- Op verschillende plekken, zoals wijkcentra en stadsdeelkantoren, worden leenrollators en/of leenrolstoelen aangeboden.

- Iedereen moet op een goed toegankelijke plek in de buurt zelfstandig hun stem kunnen uitbrengen bij verkiezingen.
- Den Haag investeert in signaleringsnetwerken per buurt om eenzaamheid, verwaarlozing, mishandeling en uitbuiting op te sporen.
- De gemeente is ruimhartig in het toekennen van hulpmiddelen. Het gebruik en de toewijzing van parkeerplaatsen voor mensen met een beperking wordt gratis.
- Den Haag houdt bij beleidsontwikkeling rekening met burgers met een lichamelijke, psychische, visuele of auditieve aandoening. Daarbij maakt de gemeente structureel gebruik van checklists die helpen bij het vergroten van de bewustwording over en opnemen van deze inclusiviteit.

Een armoedevrij Den Haag

Ieder mens heeft recht op bestaanszekerheid en bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting. Helaas is er nog veel armoede en ongelijkheid, wereldwijd en ook in Nederland. Bij veel mensen is de portemonnee al voor het einde van de maand leeg. Steeds stijgende vaste lasten en zorg dragen voor anderen maken het leven duur. Onverwachte rekeningen, zoals een reparatie, zijn dan net te veel. Den Haag kan en moet meer inzetten op het verlichten en voorkomen van armoede.

- De invoering van een basisinkomen heeft veel voordelen. De gemeente geeft aan bij het Rijk, dat hierover gaat, dat Den Haag een pilot wil met een basisinkomen.
- De gemeente komt met een plan om te voorkomen dat armoede wordt doorgegeven van generatie op generatie.
- Er komt extra aandacht voor kinderen die opgroeien in armoede of een taalachterstand hebben. Ieder kind heeft recht op goede kleding, gezonde maaltijden, een fiets en een laptop voor school.
- Voor veel jongeren is het een moeilijke overgang als zij op hun 18e wettelijk volwassen worden om verantwoordelijk te worden voor hun eigen financiën. Den Haag zet extra in op het voorkomen van schulden bij jongeren.
- Armoede wordt onder andere bestreden door goede, mede op preventie gerichte schuldhulpverlening. Den Haag ondersteunt de voedselbank en weggeefwinkels om de gevolgen van armoede te verlichten.
- Schuldhulpverlening wordt door Den Haag moreel verantwoord aangestuurd. Dit houdt in dat, in geval van uitbesteding aan commerciële organisaties, Den Haag toeziet dat kwaliteit van uitvoering en kosten transparant en in lijn zijn met niet-commerciële dienstverleners. Zo wordt voorkomen dat mensen van de regen in de drup belanden.
- Huisdieren zijn geen onderpand. Bij eventuele schuldsanering of huisuitzetting worden huisdieren en hun toebehoren niet onder dwang verkocht.
- De gemeente maakt het mogelijk om saneringskredieten te verstrekken aan inwoners met problematische schulden.
- Het natraject van schuldhulpverlening wordt verbeterd om te voorkomen dat mensen opnieuw in de schulden belanden.
- De gemeentelijke voorzieningen voor mensen met een laag inkomen breiden we uit. Zo maken we onder andere sport, kleding en cultuurbezoek toegankelijk voor mensen met een kleine portemonnee, bijvoorbeeld door meer mogelijkheden voor mensen met een Ooievaarspas.
- Ieder kind heeft recht op goede muziekeducatie en muziekscholen vervullen een belangrijke rol. De Partij voor de Dieren pleit voor uitbreiding van de cultuureducatie regeling van de Ooievaarspas.
- Gemeentelijke belastingen worden eerder kwijtgescholden, onder andere om de armoedeval te voorkomen. De normbedragen voor vermogen die gelden voor kwijtschelding van de gemeentelijke worden gelijk gesteld aan die voor de

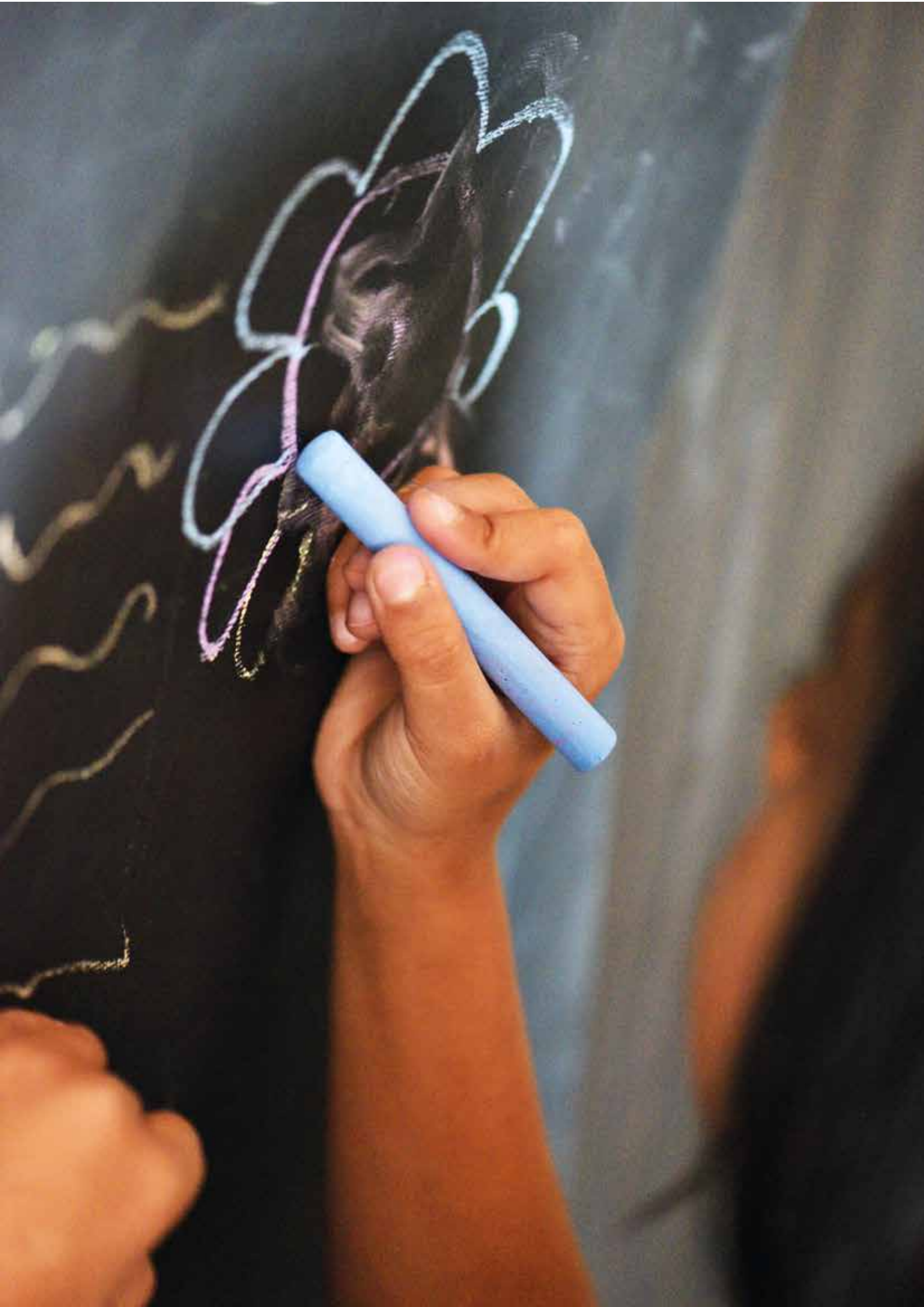
Participatiewet. Dit maakt het voor mensen met een laag inkomen lonend om een gezonde financiële buffer aan te houden.

- Mensen met een bijstandsuitkering mogen giften tot 20% van hun uitkering behouden zonder hierdoor gekort te worden op hun uitkering.
- Mensen die langdurig in armoede leven komen eerder in aanmerking voor de bijzondere bijstand.
- Niemand hoeft op straat te slapen. Den Haag regelt voldoende gratis en passende slaapplekken voor dak- en thuislozen. Ook hun huisdieren zijn hier welkom. Er is extra aandacht voor dak- en thuisloze LHBTQIA+-jongeren en andere kwetsbare groepen.
- De wachtlijsten voor nachtopvang worden weggewerkt. Ook wordt werk gemaakt van kleinschalige nachtopvang. Ook wordt in de winter een noodopvang gerealiseerd als permanente winteropvang waar alle dak- en thuislozen kunnen worden opgevangen, ongeacht de weersomstandigheden.
- Den Haag zorgt voor goede opvang van arbeidsmigranten. Ook zij verdienen een dak boven hun hoofd. We zien nu te veel arbeidsmigranten die met vele anderen opgepropt zitten in kleine, brandgevaarlijke kamers, of zelfs in tenten in de bosjes. Dat moet echt anders.

Werk in groene banen

De gemeente speelt een grote rol in het zorgen voor passend werk voor iedereen die dat wil. Dit kan ook door vrijwilligerswerk te doen of door stage te lopen wanneer betaalde arbeid (nog) niet mogelijk is.

- Den Haag stimuleert groene en schone werkgelegenheid, opleidingen en stages. Bij inkoop en aanbestedingen wordt goed werkgeverschap een criterium.
- De gemeente start een pilot op basis van het principe van "Open Hiring", waarbij iedereen voor bepaalde functies welkom is, ongeacht verleden, opleiding of ervaring.
- De gemeente stimuleert goed werkgeverschap en spreekt bedrijven hierop aan.
- De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld. Waar mogelijk neemt de gemeente het personeel in eigen dienst en zorgt ze voor goede arbeidsvoorwaarden. De gemeente breidt de duur en de vergoeding voor het ouderschapsverlof uit voor alle ouders. Ook wordt transitieverlof voor transgender medewerkers vastgelegd. De gemeente voert proactief beleid om ook mensen met een arbeidsbeperking in dienst te nemen.
- De gemeente faciliteert bij- en herscholing door het aanbieden van stage- en opleidingsplaatsen. De jeugdwerkloosheid in Den Haag is hoog. Daarom zet de gemeente in op het begeleiden van starters op de arbeidsmarkt.
- Het wordt voor lokale ondernemers en instellingen financieel aantrekkelijk gemaakt om iemand met een bijstandsuitkering in dienst te nemen.
- De gemeente ondersteunt uitkeringsgerechtigden om vrijwilligerswerk, mantelzorg en stages te doen. Ook als deze activiteiten niet direct gericht zijn op terugkeer naar de arbeidsmarkt, maar zonder dat het verplicht vrijwilligerswerk wordt. De persoon met een uitkering staat centraal, niet de organisatie die (goedkoop) extra menskracht in wil zetten.
- Sociale werkplaatsen blijven behouden, zodat mensen dicht bij huis betekenisvol werk kunnen doen met goede begeleiding. Mensen die bij hun dagbesteding een maatschappelijke meerwaarde toevoegen, hoeven geen eigen bijdrage voor die dagbesteding te betalen.
- Arbeidsmigranten werken vaak onder en leven vaak in ondermaatse omstandigheden. De manier waarop arbeidsmigranten worden gehuisvest wordt strenger en frequenter geïnspecteerd en wordt verbeterd.
- Den Haag spreekt de gemeente Westland aan op het feit dat arbeidsmigranten die daar werken ook daar zouden moeten kunnen wonen.

9 Slimmer, wijzer, mooier

Onderwijs en cultuur

Goed en toegankelijk onderwijs

vormt het fundament voor een vrije, democratische samenleving. Het onderwijs zou er een stuk beter voor kunnen staan. Niet elk kind heeft nu dezelfde kans op goed onderwijs. Een goed cultuurbeleid is van grote waarde voor Den Haag, want kunst en cultuur verrijken het leven en inspireren.

Goed onderwijs voor iedereen

De Partij voor de Dieren wil dat het onderwijs niet alleen gericht is op het ontwikkelen van cognitieve vaardigheden maar op de ontplooiing van alle talenten, inclusief sociale, emotionele, motorische en creatieve vermogens. Scholen horen gericht te zijn op de ontwikkeling van de individuele leerling, niet op het halen van de hoogst mogelijke cijfers. Onderwijs draagt bij aan de bewustwording over de klimaatcrisis, milieuproblematiek en dierenwelzijn en over de rol van de mens hierin.

- Er zijn voldoende scholen in de buurt zodat elk kind lopend of op de fiets naar school kan.
- Den Haag Zuidwest (Escamp) krijgt een Havo/VWO-school.
- Er zijn veel bijzondere schoolgebouwen in Den Haag die dreigen te worden gesloopt, bijvoorbeeld de Populier en de Annie M.G. Schmidtschool. Vaak worden wijkbewoners, ouders, (oud-) leerlingen, leerkrachten slechts op een laat moment betrokken bij de plannen. De gemeente moet als uitgangspunt hanteren dat in principe schoolgebouwen niet worden gesloopt, maar worden gerenoveerd.
- De gemeente investeert in het tegengaan van onderwijssegregatie, bijvoorbeeld door extra zorgteams op zwakkere scholen, verhoogde inzet van schoolmaatschappelijk werkers, maatschappelijke convenanten tussen scholen en de verlengde schooldag.
- Een helder en eerlijk aanmeldbeleid bij scholen zorgt ervoor dat alle kinderen in Den Haag een gelijke kans op goed onderwijs hebben.
- Een gezond binnenklimaat is belangrijk voor zowel leerlingen als leraren. De gemeente trekt voldoende geld uit voor het natuurinclusief renoveren en verduurzamen van verouderde schoolpanden. Nieuwe schoolpanden worden natuurinclusief en energieneutraal gebouwd.
- De gemeente investeert in sport (waaronder zwemlessen) en cultuur- en muziek- en (onafhankelijke) duurzaamheidseducatie op scholen. Scholen worden gestimuleerd om lessen over inclusiviteit aan te bieden, met voldoende aandacht voor emancipatie, racisme en discriminatie.
- Scholen worden gestimuleerd en financieel ondersteund om groene schoolpleinen, schoolmoestuinen en gezonde kantines te hebben waar gratis fruit en een gezonde, duurzame schoollunch worden aangeboden, inclusief watertappunten en voedselaanbod voor leerlingen die vegetarisch of vegan willen eten.
- De gemeente zorgt voor een actieve benadering van scholen om het aantal aanmeldingen van scholen op één van de achttien Haagse educatieve tuinen te stimuleren.
- De stadsboerderijen in Den Haag bieden lesprogramma's aan die het eerlijke verhaal vertellen over de herkomst van melk, de klimaatimpact van de veehouderij en dierenwelzijn, aangepast aan de doelgroep.
- Scholen dragen bij aan het tegengaan van de klimaatcrisis, door klimaat en duurzaamheid een plaats te geven in het curriculum en de bedrijfsvoering van de school.
- Veel van de problemen in onze maatschappij, zoals onze slechte omgang met dieren, zinloos geweld en vandalisme komen door een gebrek aan empathie met anderen. De gemeente stimuleert programma's die compassie bij kinderen verhogen.
- Bij scholieren en studenten komen vaak psychische klachten voor, zeker sinds de invoering van het leenstelsel en de coronacrisis. Er dient actief gewerkt te worden aan een cultuur waarin taboes rondom psychische klachten doorbroken worden en waarin het praten erover wordt gestimuleerd.
- Scholen verzorgen lessen over eenzaamheid onder LHBTQIA+-leerlingen en bieden voorlichting over het aangeven en respecteren van seksuele grenzen. Het oprichten van een Gender & Sexuality Alliance (GSA) op scholen (een organisatie of groep leerlingen en vrijwilligers die zich sterk maakt voor een voor iedereen veilige omgeving op school) kan daarbij helpen.

- De gemeente faciliteert meer MBO stageplekken en stimuleert bedrijven die voor de gemeente werken dit ook te doen, om het tekort aan stageplekken voor MBO's te verkleinen.
- De gemeente bestrijdt analfabetisme en laaggeletterdheid, onder meer door het organiseren van laagdrempelige activiteiten en taalscholen in bibliotheken en buurthuizen.
- Alle peuters kunnen gebruik maken van betaalbare voorschoolse opvang. Alle peuters kunnen gebruik maken van laagdrempelige voorschoolse opvang.
- De invoering van het passend onderwijs is nog niet geslaagd. Het is voor kinderen en ouders vaak moeilijk om de juiste hulp te krijgen. De gemeente gaat strenger toezien of alle scholen wel de nodige voorzieningen treffen voor leerlingen, zodat ieder kind met plezier naar school kan gaan.
- De gemeente onderzoekt wat er nu gebeurt met scholieren en studenten die 'thuiszitten' omdat er geen passende plek voor hen gevonden kan worden of omdat zij niet in staat zijn om naar school te gaan. Met deze kennis kan de gemeente proactief bijdragen aan een nieuw programma waar deze groep elkaar kan ontmoeten, activiteiten kunnen doen en talenten kunnen blijven ontplooiën zonder de schoolse druk.
- De schoolwijkagent keert terug op middelbare scholen. Een agent die de school en de leerlingen kent, een vertrouwensband met hen opbouwt, en regelmatig langskomt om op een laagdrempelige manier te praten over bv. drugs, wapens, loverboys en (cyber)pesten kan veel leed voorkomen en zorgen voor een veiligere en betere sfeer op scholen.

Cultuur en erfgoed voor iedereen toegankelijk

Creativiteit en vrijheid zijn kernwaarden van een open samenleving. Kunst en cultuur vormen een onmisbare basis voor een leven in vrijheid, waarin nieuwe wegen kunnen worden verkend en mensen zich ten volle kunnen ontplooiën. Kunst en cultuur zetten aan tot reflectie, maken emoties los, ontroeren en ontregelen. Ze wijzen de weg naar transformatie, verandering en innovatie die de samenleving nodig heeft om te overleven en te bloeien. We willen nadrukkelijk de cultuursector betrekken bij maatschappelijke vraagstukken.

- Het budget voor kunst, cultuur en erfgoed wordt structureel verhoogd, niet alleen om meer te kunnen programmeren, maar ook om de Fair Practice Code voor eerlijke beloning in de culturele sector te kunnen realiseren. Het budget komt op een vergelijkbaar niveau als in de andere G4 steden.
- Cultuurbudgetten worden nu voor een te groot deel besteed aan grote en dure instellingen en panden, vaak in het centrum, zoals cultureel centrum Amare dat uiteindelijk maar liefst 223,3 miljoen euro heeft gekost. Amare dient dan ook haar belofte waar te maken door breed toegankelijk te zijn voor alle Haagse inwoners. Er is daarnaast meer geld nodig voor de ondersteuning van laagdrempelige cultuur, juist ook in de wijken.
- Kleine culturele instellingen, organisaties voor amateurkunst, makers en artiesten komen in aanmerking voor cultuursubsidies en krijgen hulp bij het aanvragen van subsidies.
- Cultuurankers en wijktheaters, zoals het Diamanttheater, het Laaktheater, theater De Vaillant, De Nieuwe Regentes en Dakota worden blijvend ondersteund.
- Elke vier jaar zijn vele culturele instellingen onzeker over hun voortbestaan. In 2020 heeft de gemeenteraad op het laatste moment nog instellingen zoals Muzee, het Zuiderparktheater, Crossing Border, De Dutch Don't Dance Division en Theater Branul kunnen redden. De subsidiesystematiek moet worden herzien om deze onzekerheden in de toekomst te voorkomen.
- Instellingen die cultuursubsidies van de gemeente krijgen, zetten bij hun activiteiten geen levende dieren in.
- De toegankelijkheid van theaters, bibliotheken en cultuurcentra voor mensen met een functiebeperking wordt verbeterd.

- De gemeente faciliteert (permanente en kleinschalige) broedplaatsen voor (amateur-) kunstenaars, creatieve starters en duurzaam ondernemerschap.
- Den Haag is DE pop- en rockstad van Nederland en moet dit blijven; daarom worden 't Paard, Popdistrict, PIP en Musicon ondersteund. De gemeente gaat het beleid ten aanzien van live poppodia verbeteren, bijvoorbeeld door te helpen met geluidsisolatie van deze gebouwen.
- Bij nieuwe kunst in de openbare ruimte wordt de voorkeur gegeven aan kunstenaars uit de regio. Bestaande kunst in de openbare ruimte wordt op een creatieve wijze beter onder de aandacht gebracht van inwoners, bijvoorbeeld door podcastwandelingen of apps.
- Musea zijn minstens één dag in de week gratis toegankelijk voor inwoners van de gemeente.
- Er wordt proactief gezocht naar samenwerkingen met diverse partners uit het culturele domein om op een creatieve wijze mee te denken over de uitdagingen in onze maatschappij.
- Adviescommissies voor bijvoorbeeld de selectie van kunstenaars voor gemeentelijke kunstopdrachten of de verdeling van cultuursubsidies hebben een diverse samenstelling met betrekking tot gender, etniciteit en leeftijd.
- Den Haag investeert in behoud en heropening van voldoende openbare bibliotheken. De wijkfunctie van bibliotheken wordt versterkt.
- Den Haag bevordert het leesplezier onder kinderen en jongeren, bijvoorbeeld door activiteiten te organiseren in bibliotheken.
- De gemeente stimuleert deelname aan kunst en cultuur in het bijzonder onder doelgroepen die hiervan weinig gebruik (kunnen) maken, onder wie (kinderen van) mensen met een laag inkomen en mensen met een functiebeperking of chronische ziekte, onder andere met de Ooievaarspas.
- Den Haag bevordert de herbesteding van monumenten. Sloop van (cultuur)historisch waardevolle of beeldbepalende panden dient voorkomen te worden.
- De gemeente steunt initiatieven om het erfgoed van migranten in Den Haag zichtbaar te maken.
- De gemeente hanteert te snel de sloopkogel. De PvdD wil dat de gemeente niet meewerkt aan de volledige sloop van het Koninklijke Conservatorium en het voormalige ministerie van Sociale Zaken. Ook de sloop van beeldbepalende kerken, zoals de Theresiakerk, Valkenboskerk en de Martelaren van Gorcumkerk moet worden voorkomen.
- Het Spuiplein wordt vergroend en verbonden met het park bij de Nieuwe Kerk en de ingang van het Theater aan het Spui.

10 Samen, eerlijk en open

Democratie, bestuur en privacy

We werken aan een groene en gezonde gemeente, waarbij zoveel mogelijk wordt samengewerkt met inwoners en organisaties bij de voorbereiding van gemeentelijke besluiten. Privacy is een groot goed en Den Haag zet zich actief in voor de bescherming daarvan. De gemeente geeft het goede voorbeeld als het gaat om openheid, duidelijkheid en vertrouwen in inwoners.

Sterke lokale democratie

Betrokkenheid van inwoners wordt steeds belangrijker. Veel mensen willen meebeslissen over hun stad of buurt. Helaas komt participatie in Den Haag vaak onvoldoende uit de verf en worden de initiatieven, de plannen of de zorgen van inwoners niet of onvoldoende meegewogen bij beslissingen van het gemeentebestuur. De Partij voor de Dieren wil dat Den Haag positieve, concrete oplossingen van inwoners voor hun leefomgeving serieus neemt en zo mogelijk actief ondersteunt. Denk daarbij aan initiatieven als lokale energieopwekking, aanleg van groen en zorg in de buurt.

- Participatie gaat op de schop. In plaats van plannen maken voor inwoners, maken we plannen mét inwoners.
- Over bouw- en inrichtingsplannen wordt al in de eerste fase van de planvorming gecommuniceerd met belangenverenigingen, bewonersverenigingen en omwonenden. Er komt een speciale plek op de gemeentewebsite voor grote bouwprojecten, zodat bewoners hier meer en op tijd bij worden betrokken.
- Het raadgevend referendum krijgt een plaats bij belangrijke besluiten, zoals grote bouwprojecten of een gemeentelijke herindeling. Ook maken we wijkreferenda mogelijk.
- Gemeentelijke plannen waarvoor een vergunning nodig is worden duidelijk en op tijd aangekondigd. Deze aankondigingen zijn niet alleen digitaal, maar ook in huis-aan-huisbladen en op de werklocatie zelf, denk bijvoorbeeld aan een lint om bomen die worden gekapt.
- De gemeente staat positief tegenover inwonersinitiatieven die passen binnen een leefbare en diervriendelijke gemeente en ondersteunt deze waar mogelijk.
- Op de gemeentewebsite zijn lopende digitale burgerinitiatieven prominent zichtbaar. Verder gaat het aantal benodigde handtekeningen voor buurt- en wijkinitiatieven naar beneden.
- Er komt één gemeentelijk loket dat alle klachten coördineert. 's Nachts en in het weekend is het klachtenloket ook bereikbaar voor meldingen van overlast en overtredingen, bijvoorbeeld op het gebied van zwerfvuil.
- Er komt een sociaal statuut waarin de gemeente met woningcorporaties en huurdersverenigingen bindende afspraken maakt over rechten van bewoners bij ingrijpende ontwikkelingen waarbij herhuisvesting aan de orde is.
- Den Haag versterkt lokale initiatieven en de vorming van wijkverenigingen. Deze worden actief betrokken bij besluiten over de buurt.
- Er komt een kinder- of jeugdraad, die de gemeenteraad gevraagd en ongevraagd van advies kan voorzien.
- Den Haag stelt meer geld beschikbaar voor de gemeentelijke ombudsfunctie en kinderombudsfunctie.
- Demonstreren is een grondrecht. De aanmeldingsplicht voor kleine demonstraties wordt afgeschaft. Den Haag heeft nu de langste aanmeldtermijn van de grote steden. Die termijn wordt verkort.
- Den Haag is dé demonstratiehoofdstad en iedereen heeft het recht om te demonstreren. Dat moet ook op prominente locaties kunnen, zoals op het Spui of bij de Tweede Kamer.
- Elke demonstratie wordt op gelijkwaardige wijze behandeld. Er komt meer transparantie over het demonstratiebeleid door een periodieke rapportage over hoe demonstraties zijn verlopen. Organisatoren van demonstraties krijgen altijd de mogelijkheid aangeboden om na afloop samen met de gemeente het verloop van de demonstratie te evalueren.
- Als de overheid bij demonstraties fouten maakt, wuiven we die niet weg, maar bekijken we wat er mis ging. Als stad van vrede en recht erkennen we de waarde van de rechtsstaat en komen we op voor het demonstratierecht. Zo komt er een meldpunt, los

van de politieorganisatie zelf, waar mensen eventuele klachten en beeldmateriaal over de politie naartoe kunnen sturen.

- Sterke, onafhankelijke, lokale media zijn van groot belang voor de inwoners van Den Haag. Hier wordt niet op bezuinigd. Er wordt meer geld vrijgemaakt om de uitzendingen toegankelijk te maken voor mensen met een auditieve beperking. Om onafhankelijke (onderzoeks-)journalistiek te bevorderen komt er een breed toegankelijk lokaal mediafonds.

Transparant bestuur

Vertrouwen in de lokale overheid wordt geschaad door ondoorzichtige besluitvorming, geheime afspraken, achterkamertjes en ondemocratische samenwerkingsverbanden. Den Haag zet in op een open en transparant bestuur waarbij vertrouwen in inwoners het uitgangspunt is.

- In principe is alle gemeentelijke informatie openbaar en digitaal beschikbaar. Het college en de raad zijn uiterst terughoudend bij het opleggen van vertrouwelijkheid of geheimhouding. Dankzij een aangenomen initiatiefvoorstel van de Partij voor de Dieren wordt al meer informatie openbaar.
- Er komt een gemeentelijk, openbaar lobbyregister. Bij raadsvoorstellen en beleidskaders wordt standaard vermeld welke betrokkenheid lobbyisten en belangenbehartigers op de voorstellen hebben gehad. Het college rapporteert jaarlijks over het lobbyregister.
- De afspraken die gemaakt worden tijdens de formatie van het college worden openbaar gemaakt.
- Gemeentelijke communicatie wordt begrijpelijker, toegankelijker en sneller.
- Inwoners die niet uit de voeten kunnen met digitale middelen kunnen voor gemeentezaken telefoneren of bij een fysieke balie in het stadhuis terecht. Communicatie per post blijft mogelijk, evenals het contant betalen op het stadhuis.
- De democratische controle op samenwerkingsverbanden met andere gemeenten of organisaties, de zogenaamde gemeenschappelijke regelingen, is een punt van zorg en wordt verbeterd. Dit geldt bijvoorbeeld voor de regionale samenwerkingen op het gebied van de Jeugdzorg en WMO.
- De Partij voor de Dieren wil de Metropoolregio Rotterdam Den Haag vanwege het ondemocratische gehalte niet voortzetten. De burger heeft nu te weinig inbreng bij de bepaling van de haltetijden en het bepalen van waar haltes komen. Zolang de Metropoolregio er nog is, moeten de democratie en transparantie ervan aanzienlijk versterkt worden.
- Den Haag zoekt actief regionale samenwerking op het gebied van klimaat, natuur en milieu, en zorgt ervoor dat democratische controle door de gemeenteraad is gewaarborgd. De democratische controle op de Regionale Energiestrategie (RES) moet aanzienlijk beter.
- In het ondernemersportaal van de gemeente komt informatie over duurzaamheid en kunnen ondernemers met vragen terecht. Zo ontzorgen we ondernemers en zorgen we voor duidelijkheid.
- Integriteit is essentieel voor betrouwbaar bestuur en het vertrouwen in de politiek. Belangenverstrengeling moet tot het verleden behoren. Politici moeten niet naar duurbetaalde events gaan, of stemmen als ze dubbele petten op hebben. Gegeven alle integriteitsproblemen in Den Haag moet er schoon schip worden gemaakt door continue aandacht voor integriteitsregels.
- Den Haag kan zich echt geen kostbare bestuurlijke missers bij bouwprojecten meer permitteren. De Partij voor de Dieren pleit daarom voor een plan van aanpak om het contractmanagement van grote gemeentelijke bouwprojecten te verbeteren. We investeren in het professionaliseren van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling.

- Bouwprojecten worden democratischer, onder andere doordat burgers niet alleen maar worden geïnformeerd maar ook input kunnen geven. Het gemeentebestuur gaat grond niet meer onderhands aan projectontwikkelaars gunnen en sluit geen ‘package deals’ meer met grote projectontwikkelaars.

Het recht op privacy

De vrije persoonlijke levenssfeer en privacy van inwoners is ontzettend belangrijk. Helaas zien we dat dit steeds meer onder druk komt te staan. De Partij voor de Dieren wil dat de privacy van inwoners gerespecteerd wordt.

- Met inzet van gemeentelijk cameratoezicht wordt uit privacyoverwegingen zeer terughoudend omgegaan. Het mag alleen tijdelijk en onder strikte voorwaarden, zoals een maximum bewaartermijn voor de camerabeelden.
- Advertentieboarden met gezichtsherkenning of andere ‘slimme’ camera’s worden verboden.
- De gemeente gaat uiterst voorzichtig om met persoonsgegevens. Het opslaan van gegevens en het gebruik hiervan mag alleen voor concrete, afgebakende doelen en als er een wettelijke grondslag toe is.
- Online monitoring van inwoners wordt tot het minimum beperkt en gebeurt volgens duidelijke richtlijnen. De gemeente gebruikt geen nep-accounts op sociale media.
- De gemeente gebruikt geen algoritmes waarbij computers besluiten nemen over mensen zonder menselijke inmenging. Algoritmes worden alleen gebruikt daar waar de werking ervan transparant is.
- Den Haag verbiedt wifi-tracking van inwoners in de openbare ruimte.
- Den Haag geeft inwoners inzicht in wie toegang heeft tot hun door de gemeente verwerkte persoonsgegevens en informeert inwoners actief over hun recht op inzage, correctie en verwijdering. Momenteel hanteert Den Haag een reactietermijn van drie maanden bij vragen over persoonsgegevens. Dat is te veel te lang. Daarom moet deze termijn aanzienlijk worden verkort.